

SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI ÜZERİNDE ÇIKAR VE BASKI
GRUPLARININ ETKİLERİ

Adnan TOPCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman : Yrd.Doç.Dr. Osman TEKİR

Afyonkarahisar
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2006

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI ÜZERİNDE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARININ ETKİLERİ

Adnan TOPCU

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2006

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Osman TEKİR

Çalışmada siyasal karar alma organları üzerinde çıkar ve baskı gruplarının etkileri incelenmiştir. Bu etkilerin ortaya konabilmesi için öncelikle devlet , demokrasi , siyaset ile çıkar ve baskı gruplarının kavramsal boyutu açıklanmıştır. Daha sonra modern devletlerde ve özellikle Türkiye’de siyasal karar alma organları tanımlanarak , çıkar ve baskı gruplarının bu organları nasıl etkiledikleri örnekleriyle açıklanmıştır.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF INTEREST AND PRESSURE GROUPS ON THE ACTORS OF
POLITICAL DECISION MAKING

Adnan TOPCU

Department of Public Administrations

Afyon Kocatepe University , The Institute of Social Sciences

June 2006

Advisor : Yrd. Dç. Dr. Osman Tekir

In this study, the effects of interest and pressure groups on the actors of political decision making have been examined . First of all the concepts of state , democracy , politics, interest and pressure groups have been tried to explain . Secondly , in modern states , especialy in Turkey , the actors of the political decision making have been explained and then how the actors affected by interest and pressure groups have put forth with examples.

ÖZGEÇMİŞ

Adnan TOPCU

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 1991 Kara Harp Okulu

Lise : 1987 Kuleli Askeri Lisesi

İş / İstihdam

1991 – Subay . Kara Kuvvetleri Komutanlığı

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul , 11 Aralık 1968 , Cinsiyet : Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET, SİYASET,SİYASİ PARTİ VE DEMOKRASİ KAVRAMLARI

I. DEVLETİN TANIMI VE NİTELİKLERİ.....	3
A) DEVLET.....	3
B) DEVLETİN NİTELİKLERİ.....	6
II. SİYASET VE SİYASAL SİSTEM.....	8
III. SİYASİ PARTİLER.....	12
IV. DEMOKRASİ VE DEMOKRATİK DEVLET.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

ÇIKAR VE BASKI GRUPLARININ KAVRAMSAL BOYUTU

I. ÇIKAR VE BASKI GRUBU TANIMLARI.....	25
II. BASKI GRUBU KATEGORİLERİ.....	28
A) AMAÇ YÖNÜNDEN BASKI GRUPLARI.....	31
1. Ekonomik Amaçlı Baskı Grupları.....	32
2. Kültürel Amaçlı Baskı Grupları.....	33
B) FAALİYET SAHALARI YÖNÜNDEN BASKI GRUPLARI.....	33
1. Uluslararası Baskı Grupları.....	34
2. Ulusal Baskı Grupları.....	36
3. Yerel Baskı Grupları.....	38

	Sayfa
C) ÖRGÜTLENME AÇISINDAN BASKI GRUPLARI.....	39
1. Anomik Baskı Grupları.....	39
2. Örgütlenmemiş Baskı Grupları.....	40
3. Kurumsal Baskı Grupları.....	40
4. Örgütlenmiş Baskı Grupları.....	41
III. BASKI GRUPLARININ AMAÇLARI.....	42
IV. BASKI GRUPLARININ UYGULADIĞI YÖNTEMLER.....	42
A) KULİŞÇİLİK LOBİCİLİK.....	44
B) İKNA-TEHDİT ETME.....	45
C) SİYASİ PARTİLERLE İLİŞKİ KURMA.....	46
Ç) ÖZEL AYRICALIKLAR SAĞLAMA.....	49
D) RÜŞVET.....	50
E) GÖSTERİ DÜZENLEME-BOYKOT UYGULAMA.....	50
F) MEDYA-KAMUOYU OLUŞTURMA.....	51
G) İTAATSİZLİK VE SABOTAJ.....	52
V. BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ BELİRLEYEN FAKTÖRLER.....	53
VI. BASKI GRUPLARININ İŞLEVLERİ.....	57
A) TEMSİL İŞLEVİ.....	57
B) KATILIM İŞLEVİ.....	57
C) İLETİŞİM İŞLEVİ.....	58
Ç) DENETİM İŞLEVİ.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

I. .KARAR ALMA.....	60
II...SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI.....	62
.A) PARLAMENTO.....	63

Sayfa

B) SİYASİ PARTİLER.....	66
C) YEREL YÖNETİMLER.....	66
Ç) BÜROKRASI.....	67
D) SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI.....	69
E) MEDYA.....	69
F) ÜNİVERSİTELER.....	71

III. SİYASİ KARAR ALMA ORGANLARI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

A) YASAMA ORGANI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	72
B) YÜRÜTME ORGANI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	75
C) YEREL YÖNETİMLER İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	79
Ç) BÜROKRASI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	83
D) MEDYA İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	85
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	93

GİRİŞ

Devlet, siyaset, demokrasi gibi kavramlar 18 nci yüzyıldan itibaren en çok tartışılan kavramlardır. Pek çok bilim adamı bu kavramları farklı zamanlarda farklı şekillerde içeriğini doldurup tanımlamaya çalışmışlardır.

Devletin nasıl ortaya çıktığı, işlevinin ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Devletin tarifi üzerindeki görüş ayrılıklarının günümüzde en belirgin olanı marksist- leninist ideoloji ile liberal ideoloji arasında ortaya çıkmış olan dünya görüşü arasında göze çarpmaktadır.

Günümüzde devlet yapısına ihtiyaç duyulmaması gerektiğini bir diğer deyişle devletin gereksizliğini vurgulayan görüşler de mevcuttur. Fakat 20 nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulan devletlerin sayısı gittikçe artmaktadır. 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatının kuruluşuna 51 ülke imza atmışken bu rakam günümüzde 191'e ulaşmıştır. Karşıt görüşlerin aksine dünyadaki devlet sayısı son derece hızlı bir şekilde ve katlanarak artmıştır. Devlet asli unsurları ile açıklanmaya çalışılır. Bu konuya ilgili bölümde değinilecektir.

Tartışılan kavramların ikincisi olan siyaset ise en genel anlamıyla iktidarı elde etme, iktidarı kullanma ve iktidar kullanmaya katılma uğraşı olarak tanımlanabilir.

Son kavram olan demokrasi ise yunanca Demos (Halk) ve Kratos (Kudret, hakimiyet, iktidar, idare) kelimelerinden oluşmuştur ve halkın iktidarı şeklinde yaygın kabul gören bir tanıma sahiptir.

Ulus devletlerin ortaya çıktığı dönemlerde devletin bizatihi kendisi çok önemliydi. Fakat günümüzde devletin demokratikliği de en az kendisi kadar önem kazanmıştır. Bu çalışmada devlet yönetimi, siyasi iktidar, siyasi karar alma süreci ve bu süreci etkileyen aktörlerden çıkar ve baskı grupları ile onların uyguladığı yöntemler incelenecektir. Her devletin demokratik olduğu söylenemeyeceği için bu çalışmada demokrasinin ve demokratik uygulamaların yaygın kabul gördüğü devletlerdeki siyasi karar alma süreci ön plana çıkarılacaktır. Amaç çıkar ve baskı gruplarının demokrasiler için ne ifade ettiğinin ortaya konmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET, SİYASET, SİYASİ PARTİ VE DEMOKRASİ KAVRAMLARI

Devlet, siyaset, siyasi parti, demokrasi kavramları siyasi karar alma sürecinin ve bir ülkedeki siyasi yaşamın çok önemli kavramlarıdır. Bu kavramları tanımlamadan siyasi karar alma sürecini ve bu süreci etkileyen unsurlardan çıkar ve baskı gruplarını anlayabilme imkanı yoktur. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle devlet, siyaset, siyasi parti ve demokrasi kavramları incelenecektir.

I. DEVLETİN TANIMI VE NİTELİKLERİ

A) DEVLET

Devlet tanımının yapılmasından önce, devletin varlık sebebinin ne olduğunun ortaya konulması gerekir. Her şeyden önce insan toplumsal bir varlıktır. Yaşamını devam ettirebilmek için diğer insanlara yani topluma ihtiyaç duyar. İnsanların bir arada yaşayabilmesi ise öncelikle bir düzen kurulmasına bağlıdır. Tesis edilecek düzenin temel şartı güvenliğin sağlanmasıdır. Çünkü devlet yaşamında güvenlik düzen demektir. İşte bu noktada toplumsal hayatın gerektirdiği kurulu düzenin güvenli ve adaletli işleyişi egemen devletin kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Devletin tarihsel süreç içerisinde kökenini açıklayan kuramlar olgu ve irade kuramları olarak ikiye ayrılabilir. (GÖZÜBÜYÜK,2006:13)

Olgu kuramlarına göre devlet biyolojik, toplumsal ya da doğal bir olgudur. Biyolojik kuramlar devleti insanlar gibi organları, işlevi ve yaşamı olan bir olgu olarak görürler. Toplumsal kuramlar için ise devlet ilkel toplumdaki gelişmiş devlete uzanan bir takım toplumsal dönüşümün sonucudur. Bu nedenle devlet toplumsal bir olgudur. Doğa olgusu ise ilkel toplumlardaki bir grup insanın diğerlerine hükmetmesi ile devletin ortaya çıktığını savunmakta ve devleti doğal bir olgu olarak görmektedir.

İrade kuramları ise devletin insan iradesinin bir ürünü olduğunu ileri sürmektedirler. İrade kuramcılarının göre devlet toplumsal anlaşma sonucu ortaya çıkmakta ve insanların barış içinde , güvenli bir ortamda yaşamasını sağlamaktadır. Toplumsal uzlaşma kuramcılarının en ünlüleri Hobbes, Locke ve Rousseau'dur. (GÖZÜ BÜYÜK,2006:14)

Devlet ortaya çıktığından itibaren pek çok şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tanımlama çalışmaları çok değişik bilim dalları tarafından gerçekleştirilmiştir. Felsefe, hukuk, tarih, ekonomi politik, sosyoloji, siyasal bilim, kültürel antropoloji devleti tanımlamaya çalışan bilim dallarına örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmalara farklı siyasal ideolojilerin yaptıkları katkıyı da unutmamak gerekir. Bütün bu katkılar devletin tüm insanlığın kabulünü sağlayacak bir tanıma ulaşmasını ironik olarak zorlaştırmaktadır.

Devletin pek çok tanımı yapılabilse de üç temel öğesinin bulunduğu savı genelde kabul görmüştür. Devletin var olabilmesi için bir toplum , ülke (sınırları belli) ve devlet gücü (egemenlik) aynı anda ve aynı yerde bir arada bulunmalıdır.

Devletin olabilmesi için mevcut olması gereken üç temel öğenin birincisi millettir. Millet devletin beşeri unsuru başka bir ifadeyle insan topluluğudur. Ancak insanların bir arada yaşıyor olmaları onların bir millet olmasını ve dolayısıyla devletin bir unsurunu oluşturmalarını gerektirmez. Çünkü insan toplulukları her zaman ve her yerde hem cinsleriyle bir arada yaşamışlardır. Fakat tarihte millet olamamış pek çok insan

topluluğu vardır. Millet , birbirlerine objektif ya da subjektif bir takım bağlarla bağlanmış insanlardan oluşan bir topluluktur. (GÖZLER,2005:64-67)

Objektif bağlar elle tutulur, gözle görülür bağlardır. Irk , dil, din birliği bu tip bağları oluşturur.

Buna karşın subjektif bağlar daha çok manevi niteliktedir. Ortak mazi, ortak amaç, ülkü birliği gibi hususlar subjektif bağlardır.

Devleti oluşturan ikinci öğe bir arazi parçası yani bir ülkenin varlığıdır. Ülkenin sınırları belli olmalıdır. Eğer bir milletin üzerinde yaşadığı bir ülkesi yoksa o milletin oluşturduğu topluluğa devlet denemez.

Devleti oluşturan üçüncü öğe ise milletin yaşadığı arazi parçasında egemenlik tekeline sahip olmasıdır. Egemenlik dış ve iç egemenlik diye ikiye ayrılır.

Dış egemenlik devletin bağımsız olması demektir. Buradaki bağımsızlık kavramı devletin diğer devletler karşısındaki siyasi konumunu ifade eder.

İç egemenlik ise iktidar kavramı ile ilgilidir. Devlet iktidarı mutlak , sınırsız ve en üstün olmalıdır. İktidar başkalarının davranışlarını kontrol edebilme gücüdür. Günümüzde egemenliğin modern karşılığı kurucu iktidar kavramıdır.

Devleti oluşturan bu üç öğeye devletin dayandığı hukuki ve siyasi düzeni de eklemek gerekir. Bu anlamda devlet milletin hukuki kişilik kazanmış şeklidir.

Üç temel öğeden hareketle bir tanım yapmak gerekirse devlet''bir toplumu (halk,ulus), bir arazi parçasını (ülke) kuşatan ve o kuşatımda egemenlik tekeline sahip, en üstün kamusal örgüttür. ''(SAN;1998:64)

Bir toplum içinde en üst siyasi otorite devlettir. Devlet o toplumun birliğini ve bütünlüğünü temsil eder. Günümüzde devlet ilk ortaya çıkışındaki halinden farklı olarak daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Aslında bu çok doğaldır. Çünkü “devlet, toplumun büyümesi ve karmaşık bir yapıya erişmesinin sonucudur.” (ERYILMAZ,2004:48)

Karpat ise devleti tanımlarken kendi yorumunu şöyle açıklamıştır. Devlet bir otorite örgütüdür , belirli bir bürokrasinin yönetimindedir ve aynı zamanda hem ekonomik hem de askeri anlamda kendisini destekleyecek bir topluluğa kendisini ihtiyaç gösteren bir kurumdur. (KARPAT,2004:1)

Burada önemli olan devletin meşruiyetidir. Eğer devlet elindeki imkanları onu oluşturan topluluğun mutluluğu ve huzuru için kullanırsa kendisine itaat edilmesini kolaylaştırır. Burada kurum olarak kabul edilen devletle toplumun uyumu ön plana çıkmaktadır.

Devlet ve toplum uyumu kaçınılmaz olarak her ikisinin hayatını sürdürebilmesi açısından zorunludur. Devletler kendilerini oluşturan toplumun sahip olduğu değer yargıları, ortak kültürü ile uyum içinde bulunmaz ise devletin varlığı tehlikeye girebilir. Bu nedenle devlet elindeki otoriteyi “toplumun kabul ettiği kanunlara uyum için kullanırsa meşru olur.” (KARPAT, 2004:2) Böylelikle hem devlet hem de toplum gerektiğinde gelişerek ve gerektiğinde değişerek varlıklarını sürdürebilirler.

B) DEVLETİN NİTELİKLERİ

Devlet her şeyden önce soyuttur. Kendi varlığı ile değil, ancak kurum ve kuruluşlarıyla algılanabilir. Devlet var olduğu için değil, insanlar onun varlığını kabul ettikleri ve öyle düşündükleri için vardır. Başka bir deyişle devlet “bir toplumdaki bütün siyasal kurumların soyut düzeyde toplamını ifade eden bir kavramdır.” (DEMİR ve ACAR, 2002:100)

Devletin varlık nedeni tartışmalı bir kavramdır. Bununla birlikte iktidarın kişisellikten çıkıp kurumsallaşması devletin varlık nedeni olarak kabul edilebilir. İktidarın özünde ise kişinin rızası ve itaati söz konusudur. İnsanın başka bir insana itaat etmesi özünde kabul edilemez bir durum olduğundan, insanlar yerleşik hayata geçiş ve toplumsal sözleşmeyle devleti yaratmış ve ona itaat etmişlerdir.

Devlet hukuki ve tüzel kişiliğe sahiptir. Bugünkü anlamda devletin ortaya çıkışı 15-16 ncı yüzyıla kadar gider. Devlet bir toplumda fiziki güç kullanma hakkını elinde tutan yegane kurumdur. Bu hak diğer kurumlarca ancak devletin izin verdiği ölçüde kullanılabilir.

Devletin sahip olduğu bir diğer ayrıcalık ise kamu hizmeti görme ve genel kamu düzenini belirleme gücüdür.

Devletin temsilini yapan siyasal iktidarın el değiştirmesi devletin sonlandığı anlamına gelmez. Devlet genellikle bir savaş neticesinde ortadan kaldırılıncaya kadar varlığını devam ettirir. Yaygın kabul gören bir anlayışla devlet devamlılık arzeder.

Devletin asli görevi genel toplum düzenini sağlamak, bu amaçla iç ve dış güvenliği temin etmektir. Bu anlamda devlet çeşitli yasaklar koyabilir. Ayrıca toplumdaki tek hakim güç de kendisidir. Çünkü devlet toplum içindeki adaleti sağlamaktan sorumludur.

Günümüzde devlet önceki görevlerini devam ettirmekle birlikte toplumun ihtiyacı olan mal ve hizmetleri üretmek gibi yeni görevler de yüklenmiştir. Yüklendiği bu yeni görevler devletin niteliğini değiştirmiştir.

Değişen yeni niteliklerin başında devletin klasik fonksiyonları olan vergi toplama, adalet, güvenlik, savunma ve dış ilişkiler gibi görevlerine ek olarak ülke içinde tarım, ulaştırma, sanayi gibi sektörlere kaynakları harekete geçirerek yardımcı olması gelmektedir.

Ayrıca devlet günümüzde toplumda ihtiyaç duyan kesimlere doğrudan sosyal yardımlar yapmaktadır. Bu yardımlar sosyal devlet anlayışının bir sonucudur. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde devletin temel işlevleri ‘‘Klasik fonksiyonlardan, kaynakları harekete geçirici fonksiyonlara ve oradan da sosyal fonksiyonlara doğru bir gelişme göstermiştir’’ (ERYILMAZ,2004:50)

Her ne kadar devlet nitelikleri değişim göstererek ve varlığını dünya ölçeğinde sayısal olarak artırarak devam ettirse de devletin bir araç olduğu ve hatta yıkılması gerektiğini ileri süren görüşler de mevcuttur. Marksist kurama göre devlet egemen sınıfların diğer sınıflar üzerindeki sömürsünü meşrulaştıran bir aygıttır ve kendi kendine yıkılacaktır.

Anarşist yaklaşıma göre ise devlet zaten yıkılmalıdır. Çünkü bu yaklaşıma göre toplumlar yöneticiler olmadan da var olabilir. Zaten devlet pek çok olumsuzluğun kaynağıdır. Bu nedenle bireyin ve toplumun kurtuluşu için yıkılmalıdır.

Karşıt görüşlere rağmen yeryüzündeki devlet sayısı son elli yılda giderek artmış ve günümüzde Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye olan devletlerin sayısı 191’e ulaşmıştır. (BM WEB SİSTESİ) Oysa bu rakam BM’in kurulduğu 1945 yılında sadece 51’dir.

II. SİYASET VE SİYASAL SİSTEM

İnsanların tarihsel gelişim içinde kurdukları bir yapı olan devlet kavramı o yapının yönetilmesi, idare edilmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de siyaset ve politika kavramları eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Gerçekte bu iki kelime etimolojik olarak farklı dil ve kökenden gelmektedir.

Siyaset Arapça bir kelimedir. Seyislik, at idaresi demek olup zamanla ülke idare etmek anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

Politika ise Yunanca kökenli bir kelime olup devleti, siyasal şeyleri, devlet yapısını, siyasal rejimi ilgilendiren her kavramı içermektedir.

Çok farklı açılardan yaklaşarak siyaset tanımı yapmak mümkündür. Pek çok bilim adamı bu kavrama farklı anlamlar yüklemişlerdir. Kimi düşünürler toplumdaki kıt kaynakların bölüşümü için yaşanan çatışmayı dayanak olarak siyaseti tanımlamışlardır. Buna karşın başka düşünürler de siyaseti uzlaşmacı bir yaklaşımla tanımlamışlardır. Bu düşünürlere göre siyaset toplumda bütünlüğün sağlanması, genel çıkarın öne çıkarılması ile ilgili faaliyetlerin bütünüdür. Burada şunu söylemek gerekir ki hem çatışmacı hem de uzlaşmacı yaklaşımlar birbirlerinin zıddı olarak düşünülmemelidir. Çünkü toplum hayatının devam edebilmesi için her çatışmanın bir uzlaşmayla sonuçlanması gerekir. Aynı şekilde eğer bir uzlaşma mevcut ise bunun öncesinde bir çatışmanın da mevcut olması gerekir.

Siyaset tanımlamasındaki farklılıkların bir kısmı da toplum biliminin geneline hakim olan iki farklı ekolün görüş ayrılıklarından kaynaklanmaktadır. Bunlar Tayyar Arı' ya göre geleneksel ve liberal söylemi benimseyenler ile realist söylemi ve onun varsayımlarını benimseyenlerdir. (ARI,2004:36) Birinci görüşü benimseyenler için siyaset çıkarların uyumlaştırılması sürecidir. Bu durum işbirliğini de beraberinde getirir. İkinci görüşü benimseyenlere göre ise siyaset bir çatışma sürecidir. Bu çatışma sınıflar arasında olabileceği gibi, üretim araçları üzerinde de olabilir.

Kimi yazarlar siyaseti tanımlarken iktidar mücadelesi kavramını kullanmaktadırlar. Gerçekten de siyaset bir açıdan iktidarı elde etmek ve iktidarı kullanmak olarak kabul edilebilir. Fakat bu tanımlama da eksik kalacaktır. Çünkü toplumda öncelikli amaç olarak siyasal iktidarı ele geçirmek istemeyen fakat siyasal iktidarı doğrudan veya dolaylı olarak kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek isteyen grupların (Örn. çıkar ve baskı grupları) faaliyetleri göz ardı edilmiş olacaktır. Oysa çıkar ve baskı grupları pek çok yöntem kullanarak siyasal iktidarı etkileyebilmektedirler.

Yukarıda yapılan tanımların hepsi siyaset olgusuna belli bir yönden yaklaşmaktadır. Bütün bunlardan hareketle toparlayıcı bir yaklaşımla Arı siyaseti şöyle tanımlamaktadır. Siyaset, “insanların belli amaçlara ulaşmak ve sahip oldukları değerleri hayata geçirmek için giriştikleri ve zaman zaman işbirliği ve uzlaşma, zaman zaman çatışma biçiminde ortaya çıkabilen bir stratejik etkileşim sürecidir.” (ARI 2004:39)

Siyaset kavramını değişik açılardan yaklaşarak tanımladıktan sonra siyasal sistem kavramını da açıklamak gerekecektir. Siyasal sistem kavramını açıklamadan önce iktidar kavramını açıklamak konunun daha anlaşılır olabilmesi için faydalı olacaktır.

İktidar başkalarının davranışlarını kontrol edebilme gücüdür. Başka bir deyişle bir kişiyi ya da toplumu kendi başına davranmayacağı şekilde davranmaya yönlendirmektir. İktidar zor kullanmayı kendisinde bir hak olarak görse de yönetilenlerin rıza ve itaati çok önemlidir. Eğer iktidar rızadan yoksun olarak itaat sağlamaya çalışırsa uzun ömürlü olamaz.

İktidar ilişkisi mutlak ve değişmez değildir. Her bireyin bir iktidarı kabul alanı vardır. Ekonomik güç, zor kullanma, yaş, cinsiyet, statü, eğitim, deneyim v.s. hususlar iktidara kaynak teşkil edebilirler. Buradan hareketle siyasal iktidar toplumsal kıt kaynakların toplumsal kesimler arasındaki dağılımının belirlenmesi işlevi olarak tanımlanabilir. Siyasal iktidar ülkenin ve toplumun bütünü üzerindeki iktidaradır. Bu yönüyle sosyal iktidardan ayrılır. Çünkü sosyal iktidar daha sınırlıdır. Ayrıca siyasal iktidar ülkede zor kullanma ve maddi kuvvet bulundurma gücüne sahiptir.

Bir ülkede iktidar meşru kuvvetlerle, yaygın olarak baskı ve tehdide başvurmaksızın kullanılıyorsa bu iktidar otorite olarak adlandırılır.

İktidar ve otorite kavramlarından sonra siyasal sistem kavramını tanımlamak gerekirse siyasal sistem iktidar ve otorite çerçevesinde oluşan yerleşik insan ilişkileri bütünüdür. Siyasal sistemin belirleyicileri bireyler, çıkarlar, örgütler, yasalar, davranışlar ve ilişkilerdir. Siyasal sistem toplumsal, kültürel ve ekonomik sistemlerle karşılıklı ilişki içerisindedir. Siyasal sistemi bu sistemlerden soyutlamak mümkün değildir.

Bir siyasal sistemin niteliklerini belirlemek için öncelikle iktidarın gerçek kaynağının ne olduğu açıkça ortaya konmalıdır. Aynı şekilde iktidarı sınırlandıran kurumların var olup olmadığı da siyasal sistemin niteliğini belirler. Bu soruların cevapları kurucu ve kurulu iktidar kavramlarıyla verilebilir.

Kurucu iktidar anayasal yönetimlerde devleti ve/veya temel hukuk düzenini kuran, siyasal iktidarın nasıl oluşacağını ve nasıl kullanılacağını belirleyen herkes için bağlayıcı üstün anayasa normları koyan iktidardır. Bu anlamda Türkiye’de 1921 ve 1924 anayasalarını hazırlayan iktidar kurucu iktidardır.

Kurulu iktidar ise kaynağını anayasadan alan ve yetkilerini anayasa tarafından çizilen sınırlar içerisinde kullanan iktidardır.

Nasıl tanımlanırsa tanımlansın bir siyasal sistemde alınan siyasi kararlar tüm toplumu bağlayıcı niteliktedir. Siyasal sistemin temelini oluşturan siyasal sürecin unsurları ise şöyle sıralanabilir:(ERYILMAZ,2004:41)

a) Bir süreç olarak siyaset çeşitli somut yapılar (hükümet, siyasi partiler, baskı grupları, dernekler, vakıflar gibi) tarafından üretilir ve uygulanır.

b) Siyasi kararlar özelde bireyi etkilemesine rağmen hedefi tüm toplumdur.

c) Siyasi kararlar bağlayıcıdır.

ç) Siyasi faaliyetlerin özü yarışma , iş birliği ve uzlaşmadır.

Dolayısıyla uzun vadede ulaşılan uzlaşmaların davranış ve görüşlerde değişiklikler yaratması kaçınılmazdır.

Yukarıda yapılan bütün tanımların ortak noktası ise siyasetin insan adına yapıyor olmasıdır. Gerçekten de kurulu bir devlet olsun ya da olmasın günümüzde insan topluluklarının olduğu her coğrafyada az ya da çok bir siyasi faaliyet süregelmektedir. İnsanın sosyal bir varlık oluşu ve toplu halde yaşama zorunluluğu o toplumun yönetimini dolayısıyla siyaseti zorunlu kılmaktadır.

III SİYASİ PARTİLER

Siyasi partiler hem yukarıda değinilen siyasal sistemin hem de ileride değinilecek olan siyasi karar alma sürecinin temel aktörlerindedir.

Tarihsel süreç içerisinde siyasi partiler 19'ncü yüzyılda ortaya çıkmışlardır. Çarlık Rusya'sında yaşanan 1917 Ekim devrimiyle birlikte siyasi partilerin kitleleri etkileme, iktidarı ele geçirme ve rejim yerleştirme hususunda ne kadar etkili kurumlar olabileceği tüm dünya tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu devrimden sonra siyasi partilerin tartışılması bir kenara bırakılmış ve tartışmalar siyasi sistemlerin tek partili mi yoksa çok partili mi olması gerektiği yönüne kaymıştır.

Her şeyden önce bir siyasi parti oluşumunun gerçekleşebilmesi için toplumda farklılaşmaların ortaya çıkması gerekir. Çünkü ancak toplumun bir kesimiyle özdeşleşme, diğerleriyle farklılaşma durumunda siyasi partiler ortaya çıkabilirler.

Siyasi partilerin tamamı siyasi karar alma sürecinde yer alma isteği ile kurulurlar. Bunun yanında siyasi partiler kitleleri harekete geçirebilme özelliğine de sahiptirler.

Siyasi partiler kuruluş yerlerine göre (Parlamento içi- parlamento dışı), birleşme veya bölünme sonucu ortaya çıkışlarına göre, legal-illegal oluşlarına göre, sistemin içinde veya dışında yer alışlarına göre, ideolojilerine göre (liberal, muhafazakar, sosyalist, marksist, dinsel ideoloji v.s.) ve örgütlenmelerine göre sınıflandırılabilirler. Siyasi partilerin sınıflandırılması geniş kapsamlı bir çalışma konusu olabilir. Bu nedenle bu çalışmada genel kabul gördüğü değerlendirilen bir tanım vermekle yetinilecektir.

Siyasi partiler “siyasi iktidarı doğrudan ele geçirmek ve toplumu yönetmek amacıyla kurulan, belirli bir çalışma programı ve ideolojisi olan ve demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak kabul edilen siyasi örgüt “ (DEMİR ve ACAR; 2002:369) olarak tanımlanabilir.

Siyasi partiler gerçekten de pek çok düşünce adamı tarafından demokrasinin ve siyasal sistemin temel aktörleri olarak ifade edilmişlerdir. Buna karşın siyasi partilerin miadını doldurduğunu ileri süren düşünürler ve devlet adamları da mevcuttur. Örneğin 1995-2003 yılları arasında Brezilya Devlet Başkanlığı görevini yürütmüş olan Fernando Henrique Cardoso siyasi partilerin 19 ncu yüzyılın siyasi yapılanmasının aktörleri olduğunu vurgulamıştır. Cardoso’ya göre günümüz gelişmiş toplumlarında, ideolojik farklılık ve sınıfsal bölünmüşlük esasına dayanan bu eski siyasi yapılar toplumsal farklılaşmaların azalmasından ötürü ortadan kaybolabilecektir. (CARDOSO,2005)

İleri toplumlar için Cardoso’nun görüşlerinin yabana atılmaması gerektiği açıktır. Buna karşılık siyasi partilerin önümüzdeki dönemde de yapısal ve işlevsel değişikliklere uğrayarak önemini ve mevcudiyetini sürdüreceği yönündeki görüşler daha kabul edilebilir niteliktedir.

Her siyasi parti kendi örgütlenme modelini geliştirmiştir. Yine her siyasi partinin bir ideolojisi vardır. Bu ideolojilerle toplumun farklı kesimlerine hitap ederler. Dolayısıyla bu farklı toplum kesimlerine uygun bir yapı geliştirirler. Ünlü siyaset bilimci Maurice Duverger siyasi partileri temel örgüt biriminin niteliğine göre bir ayrıma tabi tutmuştur. Temel örgüt yapısı komite olanları kadro partileri, ocak olanları

kitle partileri, hücre olanları Komünist parti ve milis olanları da faşist parti olarak adlandırmıştır. (DUVERGER,1993:52-79)

Duverger, siyasi partilerin genel evriminin demokratik rejimden sapma şeklinde olduğunu belirtse de, yine de siyasi partilerin vazgeçilmezliğini şu sözleriyle vurgulamaktadır. “Partisiz bir rejim, doğum servet ya da mevki bakımından seçilmiş yönetici elitlerin sürekliliğini sağlar. Halktan bir adamın yönetici oligarşiye girebilmek için, başlangıçtaki durumundan çıkmak amacıyla büyük bir çaba göstermesi, bir yandan da burjuva eğitiminin basamaklarını tırmanarak, doğduğu sınıfla olan temasını kesmesi gerekir. Partisiz bir rejim, tutucu bir rejim olmak zorundadır. Böyle bir rejimde, ya oy hakkı mülkiyete dayanır, ya da halka kendi içinden gelmeyen liderler empoze etmek suretiyle genel oyun felce uğratılmasına çalışılır ; bu sistem, demokrasiye partiler rejiminden daha uzaktır.”(DUVERGER.1973:541)

Duverger’in tanımladığı kadro, kitle, komünist ve faşist partilerin genel özellikleri aşağıya çıkarılmıştır. Duverger’e (1993:52-59) göre kadro partilerinin özellikleri şunlardır.

- a) Kadro partileri seçkinci bir anlayışa sahiptir.
- b) Temel örgütlenme birimi komitedir.
- c) Kadro partileri katılıma açık değildirler. Üye sayıları az olup genişleme amaçları yoktur.
- ç) Kadro partileri üyelerinden aidat toplamazlar.
- d) Kadro partilerinde merkeziyetçilik zayıftır. Bu nedenle parti disiplini de üyelerin partiye bağlılığı da zayıftır.
- e) Parti liderliği oligarşik bir yapıda olup lider önemlidir.
- f) Kadro partilerinin sınıfsal temeli burjuvazidir.
- g) Kadro partilerinin etkinlik alanı seçimlerle sınırlıdır.
- h) Parlamento grubu parti içindeki en etkili gruptur.

Kitle partileri 20. yüzyılda ortaya çıkmış yapılardır. Kitle partilerinin özellikleri

şunlardır.

- a) Kitle partilerinin temel örgütlenme birimi ocaktır.
- b) Üyelik herkese açık olup üye sayısını artırmak temel amaçtır.
- c) Kitle partileri için ideolojik kalite her şeyden önemlidir.
- ç) Bireylerle yakın ilişki kurabilmek maksadıyla en alt kademelere, hatta mahalle ve apartmanlara kadar örgütlenirler.
- d) Seçim haricinde de siyasi etkinlikler sürekli dir. Temel etkinlik üyelerin eğitimidir. Eğitimdeki temel amaç kendi seçkinlerini yetiştirme gayretidir.
- e) Kitle partilerinin toplumsal tabanı işçi sınıfı, ideolojisi sosyalizmdir.
- f) Merkeziyetçilik çok belirgindir. Birimler arası bağlantılar ve ilişkiler güçlüdür.
- g) Kitle partilerinin üye sayıları diğer partilere göre çok fazladır, üyelerin partiye bağlılığı da o oranda güçlüdür.(DUVERGER,1993:59-64)

Partiler incelenirken komünist parti yapılanması da dikkate alınmalıdır. Komünist partilerin temel özellikleri şunlardır.

- a) Komünist partilerin temel örgütlenme birimi hücredir.
- b) Hücre gizli bir örgütlenme modelidir. Bu modelde kişilerin adı yerine kod adı ve numarası vardır.
- c) Gizli yapılanmanın etkisiyle merkezin denetimi ve katı parti disiplini son derece belirgindir.
- ç) Komünist partilerde üyelik açısından bir sınırlama mevcut değilse de bu partilere üye olmak son derece zordur. Üye olabilmek için parti içinden aday gösterilmek ve bir takım denemeleri aşmak gereklidir.
- d) Sınıfsal temeli işçi sınıfıdır.
- e) Marksist ideolojiye sahiptirler.
- f) Liderlik çok güçlü ve otoriterdir. Buna bağlı olarak üyelerinin partiye bağlılığı en üst düzeydedir.
- g) Faaliyet alanı her şeyi kapsar bir mahiyette olup sürekli dir.

h) Komünist partilerde etkinlik parlamento grubunda değildir.(DUVERGER,1993:65-74)

Son olarak Faşist partilerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- a) Faşist partiler askeri bir örgütlenme modeli uygularlar. Bu modelde temel örgütlenme birimi milistir.
- b) Katı merkezîyetçi ve hiyerarşik bir yapı mevcuttur.
- c) Otoriter bir liderlik ve güçlü bir parti disiplini göze çarpar.
- ç) Parti üyeliği herkese açık değildir. Fakat faşist partiler yine de seçici bir yaklaşımla üye sayılarını artırmaya çalışırlar.
- d) Parti üyelerinin partiye bağlılığı çok güçlüdür.
- e) Parti faaliyetleri sürekli olup etkinlik alanı totaldir.
- f) Faşist partilerinin kendilerine bağlı bir silahlı gücü vardır.
- g) Dini bir otorite aracı olarak kullanırlar.
- h) Üyelik temeli orta sınıflardır.(DUVERGER,1993:75-79)

Siyasi partilerin temel örgütlenme modellerine göre taşıdıkları ortak özellikler yukarıda açıklanmıştır. Bununla birlikte bir siyasi partiyi tanımak için ideolojik yelpazenin neresinde bulunduğunu da bilmek gerekir.

Basit bir ayrımla siyasi partiler ideolojik yelpazenin sağında, solunda ya da merkezinde yer alırlar. Bir siyasi partinin ideolojik yelpazenin neresinde olduğunu anlamak için bazen o partinin ismi bile yeterli olabilir. Bununla birlikte genel ölçütler de mevcuttur. Bu ölçütler, partinin sosyo ekonomik, dış politika, etnik konular ve sanayi sonrası ölçütlerle ilgili yaklaşımlarıdır.

Sanayi sonrası ölçütler terimi ile kast edilen sanayileşmeden sonra ortaya çıkan barış, silahsızlanma, kadın hakları, çevre sorunlarına duyarlılık, sivil toplum

kuruluşlarının artan önemi, genelde insan hakları gibi kavramlarla ifade edilen değerlerdir.

Ayrıca bir siyasi partinin ideolojik yelpazede işgal ettiği konumun belirlenmesinde belki de en önemli husus o partinin ilke olarak üretim ve bölüşümde devletin rolüne ilişkin görüşlerinin neler olduğudur.

Sağ partilerin genel özellikleri şunlardır. Sağ partiler devlet otoritesine kuvvetli vurgu yapan partilerdir. Bununla birlikte devletin ekonomideki rolünün sınırlı olmasını isterler. Serbest girişim ve serbest rekabette yanalardır. Refah devleti uygulamalarından ve sosyal harcamalardan yana değildirler. Bu nedenle ağır ve yüksek vergiler istemez ve önermezler. Sağ partilerin temel kaygısı özgürlük olup, eşitlik ve eşitleştirme kaygısı taşımazlar.

Sağ partiler geleneklerin ve kültürel değerlerin korunmasını isterler. Sağ partilerin dine yaklaşımları dinin toplumun yapısını pekiştirici bir değerler sistemi olduğu şeklindedir. Sağ partiler için aile bireyin ve toplumun hayatında çok önemli bir kurumdur.

Sağ partiler sanayi sonrası ölçütlere ilke olarak yer vermezler. Sağ partilerin toplumsal destekçileri esnaf ve sanatkarlar, ticaret ve sanayi kesimi, dindar kesimler ve mülk sahipleridir.

İdeolojik yelpazenin diğer bir kesimini ise sol partiler oluşturur. Sol partiler değişen ölçülerde sanayi ve diğer ekonomik etkinliklerin ulusallaştırılmasını savunurlar.

Sol partilerin önemli hedeflerinden bir tanesi vergilendirme, sübvansiyon ve refah harcamaları ile gelir eşitsizliğini azaltmaktır.

Sol partiler için işçi, köylü, ücretli vb. kesimlerin çıkarı, bireysel ve kurumsal kar anlayışından üstündür. Gelenekler çok önemli değildir. Sürekli değişimden yana tavır koyarlar.

Sol partiler için din vicdani bir olgudur. Aynı şekilde aile kavramı sağ partilerde olduğu kadar önemli değildir. Sol partilerin temel kaygılarından bir tanesi de eşitleştirme değildir.

Sol partilerin destekçileri ilkece toplumsal üretimden düşük miktarda pay alabilen toplumun dezavantajlı kesimleridir. Sanayi sonrası ölçütler sol partilerce büyük ölçüde kabul görmüşlerdir.

İdeolojik yelpazenin bir diğer aktörü ise merkez partileridir. Bu partiler liberal partiler olarak da adlandırılırlar. Liberal partiler özgürlükten, özellikle kişisel özgürlükten yanalıdır. Buna karşın toplumsal olarak eşitleştirme gibi bir kaygıları yoktur.

Liberal partiler öncelikle kilise karşıtı olarak ve kiliseyi devlet işlerinden, özellikle de eğitim faaliyetlerinden tümüyle ayırmak amacıyla kurulmuşlardır. Aynı şekilde aristokrasiye karşı burjuva sınıfının çıkarlarını savunmak üzere ortaya çıkmışlardır.

Liberal partiler için kişi özgürlüğü kadar, mülkiyet hakkı da kutsaldır. Başlangıçta liberal partilerin ahlaki boyutu pek de önemsemedikleri bir gerçektir. Fakat günümüzde “muhafazakarlığın serbest rekabete, liberalizmin de ahlaka verdiği önem gibi bir takım ortak değerlerde buluşma söz konusudur” (AKKAŞ, 2004:70)

Yukarıda açıklanan özellikler sağ, sol ve merkez partilerini tam olarak tanımlamaya elbette yeterli değildir. Hele günümüzde partiler arasındaki keskin sınırlar giderek ortadan kalkmaktadır.

Yukarıda açıklanan özellikler batı demokrasileri için verilmiş ölçütlerdir Türkiye’de parti yapılaşması farklı özellikler göstermiştir.

Her şeyden önce Türkiye’de 1960 yılına kadar partiler için öngörülen bir örgütlenme modeli mevcut olmamıştır. Çok partili dönemin en önemli partileri olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP) merkez örgütü, yerel örgüt ve parlamento grubu şeklinde üçlü bir ayrımı benimsemiş olsalar da özellikle merkez örgütleri bir takım farklılıklar göstermiştir.(ÇİTÇİ,1998)

Türkiye’de ilk siyasi parti düzenlemesi 1961 anayasası ile yapılmıştır. 1982 anayasası da “siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmalarını demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.”(1982 ANAYASASI,Md.69) hükmünü içermektedir.

Türkiye’de siyasi partilerin teşkilatı “merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından, Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu ile İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi gruplarından ibarettir.(SİYASİ PARTİLER KANUNU,Md.7)

Görüldüğü üzere siyasi partiler kanunu tüm partiler için benzer bir örgütlenme modelini şart koşmaktadır.

Türkiye’de kurulan partilerin çoğunluğu siyasi yelpazenin merkezinden başlayarak daha sağa doğru kurulmuş partilerdir. Partilerin yaşaması açısından yasal olarak tanınmak çok önemlidir. Nitekim ikinci dünya savaşından sonra partilerin anayasal düzeyde tanınması giderek artmıştır. Türkiye’de kurulan siyasi partilerin çoğunluğunun sağ partiler olması hususunda Kahraman, bunun nedeninin burjuvazinin bulunduğu konum ve Türk toplumunun kırsal alanla olan ilişkileri olduğunu öne sürmektedir. (KAHRAMAN, 1995)

İdeolojik yelpazenin solunda olan partilerin gelişmeye daha açık olduklarını vurgulayan Duverger aynı şekilde “soldaki partilerin daima sağdakilerden daha

gerekli’’ (DUVERGER,1993:541) olduğunu da ileri sürmüştür. Yine Duverger’e göre partileri yok etmek, o ülkedeki solu felce uğratmak açısından mükemmel bir yoldur.

Ahmad ise konuyu Türkiye açısından incelemiş ve benzer bir yargıya varmıştır.Ona göre ‘‘Türkiye’de İslam komünizmin panzehiri olarak kabul ediliyordu ve soldan tehdit geldiğini hissederek hissetmez sağın bu silaha sarılması doğaldı’’. (AHMAD,1996:374)

Günümüz dünyasında siyasi partiler siyasi karar alma mekanizmasının önde gelen aktörleri arasındadır. Siyasi partiler tarih içinde ortaya çıktıkları andan itibaren pek çok açıdan değişime uğramışlardır. Ugradıkları bu değişimlere rağmen önümüzdeki dönemlerde de siyasal sistemdeki etkilerini koruyacakları kaçınılmaz bir gerçektir.

IV. DEMOKRASİ VE DEMOKRATİK DEVLET

Parkinson’a göre siyasi sistemler monarşi, oligarşi, demokrasi ve diktatörlük olarak dörde ayrılır.(PARKINSON 1984). Konunun sınırlandırılması açısından, bu çalışmada sadece demokrasi kavramı ele alınacaktır.

Yunanca Demos (Halk) ve Kratos (Kudret, iktidar, hakimiyet idare) kelimelerinden oluşan demokrasi halkın iktidarı şeklinde yaygın kabul gören bir tanıma sahiptir. Bununla birlikte tarih boyunca pek çok bilim adamı demokrasiyi farklı yaklaşımlarla tanımlamaya çalışmışlardır.

Sosyal bilimler sözlüğünde demokrasi, ‘‘toplumsal bağlayıcılığı olan kararların, o kararlara uyması beklenen ya da zorlanan kişilerin iradesini yansıtabilecek biçimde oluşturulduğu yönetim tarzı’’(DEMİR ve ACAR, 2002:96) olarak tanımlanmaktadır.

Bolay ise demokrasiyi ‘‘halkın kaderine hakim olma vasıtalarına sahip olduğu siyasi sistemin adı’’(BOLAY,1997) olarak tanımlar.

Selçuk demokrasiye bir ön ad takmış ve çağcıl demokrasi şeklinde tarif etmiştir. Çağcıl demokrasi ‘‘Özgür, özerk, eşit bireylerden oluşan bilgilendirilmiş özgür halkın, hukukun egemenliği altında sivil toplumun özgürlükçülüğe, çoğulculuğa ve katılımcılığa yaslanan normlarına göre özgür halk tarafından özgür halk için yönetilmesidir’’. (SELÇUK, 1999)

Demokrasinin dayandığı temel değerler özgürlük ve eşitliktir. Aktan’a göre ise demokrasinin asgari şartları ‘‘siyasal özgürlükler, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, şeffaflık, laiklik, demokrasi kültürü, sivil toplum ve iktidarın sınırlandırılması kültürüdür.’’ (AKTAN, 1999)

Yukarıda görüldüğü gibi pek çok açıdan yaklaşarak demokrasi tanımları yapmak mümkündür. Bütün bu tanımların ortak noktaları şunlardır. Öncelikle demokrasi bir rejim türüdür. Demokrasilerde yönetenler ve yönetilenler ilişkisinde servet, doğum, cins, ırk ve aileye dayalı ayrıcalıklar bulunamaz. Herkes kanun karşısında eşittir. ‘‘Denilebilir ki tüm demokrasi yaklaşımlarının gerisinde adeta idealleştirilmiş bir doğrudan demokrasi anlayışı bulunmaktadır.’’ (TEKELİ, <http://www.stksempozyumu.org>.)

Gözler, demokrasiyi ‘‘etkin siyasal makamların, düzenli aralıklarla tekrarlanan, birden fazla siyasal partinin katıldığı, muhalefetin iktidar olma şansına sahip olduğu serbest seçimlerle belirlendiği ve temel kamu haklarının tanınmış ve güvence altına alınmış olduğu bir rejim’’(GÖZLER,2005:72) olarak tanımlamaktadır.

Yukarıdaki tanım normatif demokrasi teorisi yerine ampirik demokrasi teorisi baz alınarak yapılmıştır. Çünkü normatif anlamda demokrasi bir idealdir.

Pek çok ülke anayasasında kendi devletlerinin yapısını tanımlarken demokratiklik kavramına atıfta bulunurlar. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da ‘‘Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere

dayanan , demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” hükmünü amirdir. (1982 Anayasası ,Md.2)

Aslında devletin demokratikliği devletin kurulduğu toprak parçasında hüküm süren siyasi rejimin sahip olduğu özelliklerdir. Demokratik bir devlette veya rejimde egemenlik halkın olmalıdır. Halkı yönetim yetkisi yöneticilere sınırlı biçimde verilmeli ve gerektiğinde geri alınabilmelidir. Seçimler mutlaka var ve özgür olmalıdır. Halkın yönetime aktif biçimde katılımı sağlanmalı ve halka farklı seçenekler arasından tercih yapabilme olanağı sağlanmalıdır. Bunlara demokrasi ile ilgili insan haklarına saygı, ahde vefa, zaman aşımı vb. gibi evrensel nitelik taşıyan değerler de ilave edilmelidir. Çünkü her ülkenin kendine özgü bir demokrasininin olacağı yaklaşımı kabul edilebilir bir yaklaşım değildir.

Kavram olarak demokratik devlet “devlet yönetiminin kuramsal olarak, varlık sebebi olan yönetilenlere karşı tarafsız ve herkese eşit mesafede bulunmasını”(KIR,1999) ifade eder. Peki insan topluluklarının devlete ihtiyacı var mıdır? “İnsan felsefesi açısından bakıldığında devlet kurmak insanın varlık şartlarındandır.” (ODABAŞ,1999) Gerçekten de hangi devlet teorisi benimsenirse benimsensin tarihin her döneminde insan toplulukları devlet kurmuşlardır.

Demokratik devletin göstergelerinden belki de en önemlisi o ülkelerin anayasalarıdır. Aslında devletin demokratikliği ya da diğer bir ifadeyle demokratik ilkelere bağlılığı o devletin gelişmişlik düzeyinin de bir göstergesidir. Günümüzde gelişmiş devletler geliştirmekte olan devletlere kıyasla vatandaşlarına daha fazla özgürlük tanımış ve ayrıca ülkelerinde evrensel hukuk kurallarını daha hakim kılmışlardır.

Burada kısaca demokratik bir devletin anayasasının ne gibi özellikler taşıması gerektiğini de vurgulamakta yarar vardır. Örneğin Burhan Kuzu'ya göre anayasa “ayrıntıya inmeyen, birinci sınıf bir demokrasiyi getiren, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan ve resmi herhangi bir ideoloji içermeyen “ (KUZU, 1999) bir yapıda olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin 1982 tarihli Anayasasına getirilen bir eleştiri olarak Arif Ersoy anayasasının ‘‘sivil ve devrim mantığı ile değil normal mantıkla hazırlanıp, kısa, açık, öz bir uzlaşma metni şeklinde’’(ERSOY,1999) olması gerektiğini ifade etmektedir.

Sami Selçuk ise anayasadaki hukuk devleti kavramını yetersiz bulmakta ve bunun yerine ‘‘hukukun üstünlüğü’’ ilkesinin anayasalarda bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre ‘‘demokrasinin özü hukukun üstünlüğü ilkesidir.’’ (SELÇUK,1997)

Demokratik devlet kavramı irdelenirken bir husus daima hatırlanmalıdır. Şöyle ki devletin demokratikliği için bir takım yazılı kuralların mevcut oluşu gerçekte asla yeterli değildir. Demokratik ilkelere bağlılık mutlaka davranışlara ve uygulamalara yansıtılmalıdır.

Her devlet ve toplum demokratik bir rejimin önüne çıkabilecek engelleri tanıyabilmeli ve ortadan kaldıracabilmelidir. Bu engellerin başında halkın genelinin sahip olduğu demokratik değerlerin zayıflığı gelmektedir. Diğer bir deyişle demokratik değerlere bağlılık tüm halk tarafından benimsenmelidir.

İkinci engel ise toplumsal ve siyasal kutuplaşmaların var olmasıdır. Toplumsal ve siyasal kutuplaşmalar olası bir toplumsal mutabakatı engellerler.

Sonuncu engel ise çok şiddetli ekonomik bunalımların yaşanmasıdır. Bu durumda şiddetli toplumsal çatışmalar ortaya çıkabilir.

Demokratik devlet kişi hak ve özgürlüklerini koruma altına almalıdır. Kanunlara sadece yönetilenler değil yönetenler de tam anlamıyla uymalıdır. Yönetilenlerin yönetime aktif biçimde katılımı sağlanmalıdır. Yönetenler arasındaki seçilmiş ve

atanmışların ilişkileri demokrasi ve kamu yararı temelinde olmalı, yetki ve sorumluluklar net olarak ifade edilmelidir.

Demokratik devlet anlayışı bir özlem olmaktan çıkarılarak tüm toplumun benimsediği bir yaşam biçimi şeklini almalıdır. Bir toplumda demokrasi konusundaki kültürel farklar az, uzlaşma alanları çok ise o toplumda demokrasinin yerleşmesi ve yaşaması o ölçüde kolaylaşacaktır.

Bir toplumda demokratik anlayışı yerleştirmek ise öncelikle ailelerin katkısıyla gerçekleşebilecektir. Bir çocuk demokratik bir aile ortamında yetişirse ve aynı zamanda demokratik bir okul ve çevrede kendi bireyselliğinin farkına varırsa elbette güçlü bir demokrasiyi benimseme duygusuna sahip olur. Öyleyse devletin demokratikliği kadar toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin yapısının demokratik değerler taşıması da önemlidir.Çünkü “aile fert ile cemiyet, tabiatla insanlık, maddi hayatla manevi hayat arasında atılan ilk esaslı köprüdür.”(AĞAOĞLU,1927:89)

İKİNCİ BÖLÜM

ÇIKAR VE BASKI GRUPLARININ KAVRAMSAL BOYUTU

Son yıllarda demokratik yöntemlerle idare edilen devletlerde yönetimler bir dönüşüm ve değişim sürecinden geçmektedirler. Bu süreçte ülkedeki bilinen siyasi karar alma organlarına yeni ve etkili aktörler dahil olmaktadır. Bu değişime paralel olarak merkezi yönetimler yerel yönetimlerle, özel sektör şirketleriyle ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarla bir takım sorumlulukları ve doğal olarak yetkilerini de paylaşmak zorunda kalmışlardır.

Ulusal ölçekte karar vericiler sadece ulusal boyuttaki kuruluşlardan etkilenmezler. Aynı zamanda ve artan oranda uluslararası özel sektör şirketleri ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından da etkilenirler.

Ulusal ve uluslararası arenada siyasi karar alma sürecini etkileyen bu yeni aktörler çıkar ve baskı gruplarıdır.

I. ÇIKAR VE BASKI GRUBU TANIMLARI

Sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi çıkar ve baskı gruplarının ne olduğu hususunda da basit ve tek bir tanım mevcut değildir. Pek çok bilim adamı bu kavramları farklı yönlerden farklı yaklaşımlarla tanımlamaya çalışmışlardır.

Gerçekten de ‘‘basit ifadelerle bir baskı grubunun neyi ifade ettiğini anlatabilmek pek de mümkün değildir.’’ (HENNESSY; 2000) Şöyle ki ; bazı baskı grupları kendiliğinden ve çok kısa ömürlü olarak ortaya çıkarlar. Tek bir amaçları vardır ve bu amaca ulaşım ulaşılmadığının önemi olmaksızın kısa bir süre sonra dağılırlar. Örneğin her hangi bir kasabada kasaba sakinleri bir yolun belirli bir bölgeden geçmesini veya geçmemesini isteseler oluşturdukları ve kısa süre sonra kendiliğinden dağılan bir topluluk da gerçekte bir baskı grubudur.

Aynı şekilde sürekli trafik kazası meydana gelen bir bölgede yöre sakinlerinin üstgeçit istemeleri ve bu amaçla bir araya gelerek yürüyüş ve gösteri yapmaları da bir baskı grubu faaliyetidir.

Elbette her baskı grubu böyle basit amaçlar için basit bir yapıda kendiliğinden oluşmazlar. Başka bazı baskı grupları daha sürekli bir amaç için daha iyi organize olmuş bir şekilde, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte kurulmuşlardır. Bu tür gruplar ellerindeki güçleri kullanarak üyelerinin çıkarlarına ters düşeceğine inandıkları konularda siyasal karar alıcıları etkilemeye çalışırlar. (HENNESSY,2000)

Tayyar Arı’ya göre baskı grupları ‘‘bir takım ortak çıkarlar etrafında toplanmış olan ve işbirliği içerisinde resmi kurumlarla temas kurarak görüş ve isteklerini bu yolla ilettikleri takdirde daha iyi sonuç alabileceklerini düşünen örgütlü gruplardır.’’(ARI,1997:133) Bu tanımda dikkati çeken nokta baskı gruplarının örgütlü yapılarıdır. Fakat bu yaklaşımla kendiliğinden ve geçici süre için bir araya gelmiş toplulukların baskı grubu olmadığı şeklinde bir sav ileri sürülebilir. Oysa bu durum gerçeği yansıtmaz. Yukarıda bahsedildiği gibi bu tür kendiliğinden oluşan topluluklar da baskı grubudur. Burada olsa olsa örgütlülüğün baskı grubunun etkinliğini artıracığı söylenebilir.

İlter Turan ise baskı grubunu ‘‘üyelerinin ortak çıkarlara sahip bulduklarını algılayan, iktidara geçmeyi amaçlamadan siyasal sistemi etkilemeye çalışan bir topluluk’’ (TURAN,1986:132) olarak tanımlamaktadır.

Burada üyelerin kim olduklarının ve ne istediklerinin farkında olmaları önemlidir. Aynı şekilde bu isteklerin siyasal karar alma sürecini etkileyerek elde edilmesi gerekir.

Siyasal karar alma sürecini etkileme amacı olmayan gruplar baskı grubu olarak değerlendirilemezler. Şöyle ki “baskı gruplarının tamamı doğrudan ya da dolaylı olarak siyasetin içindedirler. Çünkü kuruluş ve varoluş amaçları üyelerinin ya da toplumun bir kesiminin haklarını ve çıkarlarını korumak ve savunmaktır. ” (ÇOMAKLI,2003)

Bütün baskı gruplarının bir yönüyle siyasetin içinde olduğu bir gerçekse de baskı gruplarının varlığı ve kuruluşu salt siyasal nedenlere indirgenemez. İlder Turan’ın açıkça ifade ettiği gibi bir baskı grubu olan “meslek odalarının varlık nedenleri yalnızca siyasetle ilgili değildir. Çeşitli faaliyetleri arasında siyasal nitelikte olanlar da vardır.” (TURAN,1986:131)

Belirli ortak çıkarlar etrafında bir araya gelme ve örgütlenme sonucu çıkar gruplarının oluştuğunu ifade eden C.Can Aktan’a göre çıkar grupları amaçları doğrultusunda siyasal iktidarı ve bürokrasiyi etkilemeye ya da baskı yapmaya başlarsa baskı grubu ortaya çıkmış demektir.(AKTAN,1993)

Literatürde genellikle çıkar ve baskı grupları tek bir kavrammış gibi kullanırlar.

Can Aktan baskı grubu tanımlaması yaparken bir başka kavrama da atıfta bulunmaktadır. Bu kavram rant kollamadır. Rant kollama bireysel olabileceği gibi kurumsal ya da örgütlü de olabilir.Aktan’a göre “kurumsal ya da örgütlü olarak rant kollama ortak menfaatleri etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için örgütlenen kesimin devletten ekonomik transfer elde etme gayretine verilen isimdir. Bu şekilde rant kollamaya çalışanlara siyaset biliminde çıkar ve baskı grupları adı verilmektedir.”(AKTAN,1993)

Yukarıdaki tanım baskı gruplarının faaliyetlerini sadece ekonomik boyuta indirgediğinden eksik olarak nitelendirilebilir. Çünkü baskı gruplarının sosyal ve ideolojik amaçlarla kurulanları da mevcuttur. Bu tip baskı gruplarına örnek olarak çevre örgütleri, insan haklarını koruma örgütleri gösterilebilir.

Baskı gruplarının sadece ulusal ve bölgesel olduğu düşünülmemelidir. Küreselleşen günümüz dünyasında çok uluslu büyük şirketler de kendi alanlarında birer baskı grubu olarak ele alınmalıdır.(HENNESSY,2000)

Çok uluslu büyük şirketler hem istihdam sağladıkları geniş kitlelerin, hem de kontrollerinde bulundukları muhteşem maddi gücün avantajlarını bir arada kullanabilirler.

Keza ulusal ve uluslararası boyuttaki medya da bir baskı grubu olarak ele alınmalıdır. Medyanın gücü ise kamuoyu oluşturma kudretinden kaynaklanmaktadır.(HENNESSY,2000)

Yukarıdaki açıklamaların ışığında bir tanım yapmak gerekirse baskı grupları maddi ya da sosyal, ahlaki, çevresel ve ideolojik mülahazalarla kurulan, örgütlü ya da örgütsüz yapıda bulunabilen ve siyasal karar alma sürecini üyeleri lehine etkilemeye çalışan bölgesel, ulusal ve uluslararası boyuttaki gruplardır.

Baskı gruplarının çıkar gruplarından farklılığı ise siyasi karar alıcıları etkileme gayretidir. Buradaki gayretler sadece devlete karşı yürütülen faaliyetler değildir. Her baskı grubu kendi üyelerinin çıkarlarını toplumdaki ya da uluslararası arenadaki rakiplerine karşı da korumak isterler. Bu yönde faaliyetlerde bulunurlar.

II. BASKI GRUBU KATEGORİLERİ

Baskı grupları ülkelere, ülkelerin sahip oldukları siyasal sistemin özelliklerine, ülkelerin taşıdığı demokrasi anlayışına göre çok çeşitlilik arz ederler.

Baskı grupları her şeyden önce sivil ve örgütlenmiş toplum kavramının bir türevi olarak ortaya çıkmışlardır. Değişik sivil toplum tanımları yapılabilse de modern sivil toplum anlayışının beş ana ögesi mevcuttur. (YORGANCI,2000) Bu ögeler şu şekilde sıralanabilir.

. Öncelikle modern sivil toplum çeşitli düzeylerde örgütlenmiş kuruluşlardan meydana gelir. Bu kuruluşların işlevlerini sadece maddi olarak değerlendirmemek gerekir. Bu kuruluşların dini, kültürel, sosyal vb. işlevleri de mevcuttur. Bu yönleriyle bu kuruluşlar toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunurlar.

Bireylerin sivil ve gönüllü kuruluşlara katılımı sadece gönüllülük esasına göre gerçekleşebilir. Başka bir deyişle ileriki bölümlerde açıklanacak olan sivil toplum kuruluşlarına (STK) üye olmak siyasi ya da doğal bir mecburiyete dayanmaz.

Sivil toplumun temeli hukuk devleti anlayışıdır. Sivil toplumun devletten bağımsız yapılanması temelde hukuki zeminden yoksun olduğu anlamına gelmez. Çünkü demokratik prensipler, ifade özgürlüğü, özel yaşam gibi kavramlar sivil toplumun temelini teşkil ederler.

Sivil toplum her kesimden vatandaşın temsil edilebildiği ve müşterek iradenin olduğu bir zemin hazırlar.

Sivil toplum anlayışı özellikle kamu hizmetlerinin sunulmasında bir tür ikame anlayışı tesis eder. Bu anlayış neticesinde de devlet bazı görev ve yetkilerini sınırları yasalara uygun olması kaydıyla sivil toplum kuruluşlarına devredebilmektedir.

Sivil toplum anlayışının sahip olduğu öğeleri sıraladıktan sonra bir tanım yapmak gerekirse "sivil kavramı resmi veya kamu tanımlamasının bir karşıtı olduğundan, sivil toplum kuruluşu kavramını devlet ve kamu sektörü haricinde oluşan

ve eylem etkinliklerini hükümet, parlamento, siyasi partiler ve bürokrasi üzerine odaklayan çıkar ve baskı grupları olarak kabul etmek gerekir.”(YORGANCI,2000)

Günümüzün çağdaş toplumunun çoğulcu çehresi, iktidarın salt tek elde toplanmasına imkan tanımayıp geniş bir alana yayılmasını gerektirir. İktidarın farklılaşması ise farklı örgütlerin siyasetin oluşumuna katkıda bulunmasını kaçınılmaz kılmaktadır. İşte bu farklı örgütler sivil toplum kuruluşlarıdır ve fonksiyonları ise siyasi karar alıcıları etkilemektir. (AY,2003)

Şu anda tüm dünyada ne kadar sivil toplum kuruluşu olduğunu söyleyebilmek miktarın çokluğu nedeniyle imkansız gibidir. Bununla birlikte bu kuruluşlar “örgütlenmede ve yönetimleri politika değişimine zorlamada çok güçlü ve etkilidirler.”(KETTLE,2000)

Şerif Mardin Türkiye’de sivil toplum kavramının Şinasi ve Namık Kemal gibi düşünürlerin öncülüğünde 1880’lere kadar geri götürülebileceğini ifade etmektedir.(MARDİN,2004)

Buna karşın STK’ların Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna kadar uzandığı da ileri sürülebilir. Lonca ve ahilik gibi teşkilatlar ile tarikatlar Osmanlı Devleti içindeki ilk baskı grupları olarak nitelendirilebilirler.(ASLAN ve GÜL;2004)

Türkiye’de sivil toplum uzun bir geçmişe sahiptir. Bununla birlikte Türkiye’de sivil toplum kuruluşları incelendiğinde “devletin yasalarla beslenen baskıcı tutumu, STK’lar arası açık ve süreklilik kazanmış bir iletişim ağının ve iş bölümünün bazı oluşumlar dışında henüz yerleşmemiş olması, örgüt içi yapılanmadan ve işleyişinden kaynaklanan problemler ve halk katılımının yeterli ölçüde sağlanamaması ilk bakışta göze çarpan unsurlardır.”(AKŞİT,TABAKOĞLU,SERDAR,2002:17-18)

Sivil toplum kuruluşlarının varlığı katılımcı demokrasinin de bir gereği olarak gösterilir. Şöyle ki “katılımcı demokrasi ve STK’lar toplumun bireyelerine siyasal

partilere girmeden kamusal özne olma ve yaşamına yeni anlamlar katabilme yolunu açmıştır.” (TEKELİ)

Sivil toplum örgütleri çoğulculuk, şeffaflık ve katılım temelinde işlevseldir. Bireylere kendilerini ifade etme olanağı sağlarlar Sivil toplum kentli kültürünü ve farklılıkların bir arada bulunmasını gerektirir.(BAYHAN;2002)

Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarından sonra baskı grubu kategorileri incelenebilir.

Her şeyden önce baskı grupları ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bu farklılıklar ülkelerdeki demokrasi anlayışının, siyasal sistemin ve toplumsal kültürün farklı oluşunun sonucudur. Bu çalışmada modern, çoğulcu, katılımcı batı demokrasileri ele alınacaktır.

Baskı gruplarını amaçları, faaliyet sahaları, örgütlenme şekilleri gibi kriterler dikkate alınarak çeşitli kategorilere ayırmak mümkündür.

A) AMAÇ YÖNÜNDEN BASKI GRUPLARI

Öncelikle baskı grupları en temel kriter olarak amaçları göz önüne alındığında iki kategoriye ayrılırlar.

Bunlardan birincisi üyelerine ve hedef kitlesine hizmet götürmeyi amaçlayan sektör gruplarıdır. Diğeri ise belli bir görüş ve ideolojiyi yaymayı amaçlayan dava gruplarıdır. (YORGANCI, 2000)

Eryılmaz da baskı gruplarını amaçları ve konuları bakımından benzer bir şekilde maddi çıkarlar etrafında toplanan ve ortak fikirler ve değerler için çalışan gruplar olarak iki şekilde sınıflandırmıştır.(ERYILMAZ,2004)

Keza benzer şekilde HENNESSY de baskı gruplarını üyeleri adına yarar sağlamak ya da üyelerinin olası çıkar kayıplarını önlemek için siyasal karar alma sürecine maddi mülahazalarla etki yapmaya çalışanlar ve maddi amaçlardan farklı olarak sosyal, ahlaki ve çevresel amaçlarla kurulan gruplar olarak iki kategoriye ayırmıştır.(HENNESSY,2000)

Aktan ise baskı gruplarını temelde amaçları yönünden ekonomik çıkar ve baskı grupları, kültürel çıkar ve baskı grupları şeklinde daha temel bir ayrıma tabi tutmuştur.(AKTAN,1993)

Amaçları yönünden baskı grupları ekonomik amaçlı gruplar ve kültürel amaçlı gruplar olarak ikiye ayrılır.

1. EKONOMİK AMAÇLI BASKI GRUPLARI

Bu tür baskı gruplarının temel güdüsü maddi çıkar kazanımı ya da olası maddi çıkar kayıplarının önlenmesidir.

Maddi ya da ekonomik amaçlı olarak kurulan baskı gruplarının en bilinenleri özel şirketler, işveren örgütleri, işçi sendikaları, esnaf, sanatkar ve ticaret odaları, borsalar, basın ile ulusal ve uluslararası iktisadi ve mali kuruluşlardır.

Bu tür baskı grupları toplumun belli bir kesiminin çıkarlarını savunmayı ve geliştirmeyi amaçlayan ekonomik amaçlı örgütlerdir. Bu tür gruplarda kitlesel ve daimi bir üyelik yapısı vardır.

Ekonomik amaçlı baskı grupları maddi kaynakları dağıtan ve kullanan siyasi karar alıcılar kadar toplumdaki diğer baskı gruplarıyla da sürekli bir mücadele içindedirler. Çünkü bir baskı grubunun kendi üyelerine sağladığı ekonomik çıkar artışı hiç şüphesiz toplumdaki diğer baskı gruplarına ayrılacak ekonomik imkanların azalması demektir.

Ekonomik amaçlı baskı grupları örgütlü gruplardır. Hem üye sayıları dikkate alındığında hem de mali anlamda çok güçlü kuruluşlardır. Bütün baskı gruplarında olduğu gibi bu tür baskı gruplarına katılım da gönüllülük esasına dayalıdır.

2 . KÜLTÜREL AMAÇLI BASKI GRUPLARI

Kültürel amaçlı baskı grupları maddi güdülerden ziyade sosyal, ahlaki, çevresel, dini vb. mülahazalarla kurulmuş örgütlerdir.

Bu örgütler genellikle toplumda ezilen ya da insan haklarından gerektiği şekilde yararlanamadığına inanılan kesimlerin haklarını savunmak için kurulmuşlardır. Kadın, çocuk, gay ve lezbiyen dernekleri bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu tip örgütlere ‘‘dava grupları’’ denir.(YORGANCI,2000)

Kültürel amaçlı baskı gruplarından bazıları da çevresel mülahazalarla kurulmuştur. Türkiye’de TEMA dünyada ise Greenpeace en bilinenleridir. Bu tip baskı gruplarının amaçları dünyadaki ekolojik dengenin sürdürülebilmesi ve korunmasıdır.

Kadın ve çocuk hakları örgütleri başta olmak üzere bazı sosyal amaçlı kuruluşlar ise dünyada cinsiyet ve ırk ayrımına karşı mücadele etmektedirler.

Kültürel amaçlı baskı gruplarına katılım da gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bununla birlikte bu tür baskı gruplarının ömürleri savundukları değerlerin ya da ideolojilerin ömürleriyle doğru orantılıdır. Şöyleki dünyada çocuk hakları konusunda bir problem kalmazsa, bu konudaki örgütlere de ihtiyaç duyulmayabilir.

B) FAALİYET SAHALARI YÖNÜNDEN BASKI GRUPLARI

Baskı grupları genellikle ulusal açıdan değerlendirilmesine rağmen günümüz dünyasında teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan küreselleşme kavramı dikkate

alındığında ulusal boyutta değerlendirmeler yetersiz kalacaktır. Bu nedenle faaliyet sahaları dikkate alındığında baskı grupları uluslararası, ulusal ve yerel baskı grupları olarak üçe ayrılabilir.

1. ULUSLARARASI BASKI GRUPLARI

Uluslararası baskı grupları genellikle uluslararası alanda faaliyette bulunurlar. Özellikle çok uluslu şirketler sahip oldukları devasa ekonomik güç ve istihdam ettikleri bireylerin çokluğuyla çok etkili baskı gruplarıdır. Günümüzde artık pek çok şirket çok değişik ülkelerde maliyetleri azaltma amacıyla yatırım yapmaktadırlar. Dolayısıyla yatırım yaptıkları ülkelerdeki siyasi karar alıcıları kendi üyelerinin lehine etkilemek istemeleri eşyanın doğası gereğidir.

Uluslararası medya da çok etkili bir baskı grubudur. Medya kökenli baskı gruplarının etkisi ise yalnızca onun sahip olduğu ekonomik güçten kaynaklanmaz. Medya kökenli baskı gruplarının sahip oldukları asıl güç onların kamuoyu oluşturabilme ve kamuoyunu etkileme güçleridir.

Avrupa Birliği, sahip olduğu kurumsal çatısıyla uluslar üstü bir sistemdir. Bu sistemin de alacağı siyasal kararları etkilemeye çalışan baskı grupları mevcuttur. ALKAN bu grupları, Eurogrup, ulusal federasyonlar ve birlik ülkeleri dışından gelip de çıkarları doğrultusunda AB birimlerinde çaba harcayan gruplar olarak üçe ayırmaktadır.(ALKAN,1999)

Eurogruplar AB'ne üye ülkelerdeki aynı çıkarı paylaşan baskı gruplarının oluşturduğu ve karar alma sürecini en çok etkileyebilen kuruluşlardır

Ulusal federasyonlar ise ulusal-sektörel çıkarlar doğrultusunda faaliyet gösteren baskı gruplarıdır.

Üçüncü tip baskı grupları ise AB çapında faaliyet gösteren birlik ülkeleri dışından gelen ve çıkarları doğrultusunda AB birimlerinde çaba harcayan gruplardır. Bunlar genellikle, Japonya, ABD, Çin kökenli şirketlerdir. Mesela Japon İşadamları Birliği'nin temsilcilerinden oluşan bir delegasyon Brüksel'de sürekli olarak bulunmakta ve lobicilik faaliyetinde bulunmaktadır.(ALKAN,1999)

Uluslararası örgütler günümüz dünyasını etkileyen biçimlendiren çok önemli aktörlerdir. Uluslararası örgütler küresel nitelikli olanlar ve bölgesel nitelikli olanlar olarak ikiye ayrılırlar.(HASGÜLER ve ULUDAĞ;2004)

Küresel nitelikli uluslararası örgütlerin başında Birleşmiş Milletler ve onunla ilişkilendirilen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu(IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) v.b. örgütler gelmektedir.

Bölgesel nitelikli uluslararası örgütlerin en bilinenleri ise NATO, AB, AGİT, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) v.b.'dir. (HASGÜLER ve ULUDAĞ;2004)

Uluslararası örgütler zaman zaman baskı grupları gibi işlev görmektedirler. Örneğin Birleşmiş Milletler Teşkilatı genel ve küresel sorun olan soykırım, insan hakları, kadın ve çocuk hakları, çalışma yaşamının düzenlenmesi v.b. konularında tüm dünyada siyasal karar alıcıları etkileyen bir uluslararası baskı grubu niteliğindedir.

Benzer şekilde uluslararası çapta örgütlenen hükümetler dışı uluslararası örgütler de mevcuttur. Bu örgütler sivil toplum anlayışının bir ürünü olarak kurulmuşlardır. " Totaliter mekanizmaları sarsmada ve demokratikleştirmede anahtar role sahip olan" (HASGÜLER ve ULUDAĞ,2004:298)uluslararası hükümet dışı kuruluşlar uluslararası sendikalardan, kişisel nitelikli örgütlenmelere (Lions, rotary klüpleri ve masonluk gibi) ve uluslararası vakıflara kadar çeşitlilik gösterirler.

Türkiye açısından konuya bakıldığında ise ortaya çıkan manzara şu şekildedir. Türkiye yoğun olarak uluslararası baskı gruplarının faaliyetlerine sahne olmaktadır. Bugün Türkiye’de pek çok holdingin çok güçlü yabancı ortakları mevcuttur.

Keza Türkiye İşveren Sendikaları (TİSK) 28 yıldır Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği (UNICE)’nin üyesidir.(KUTADGOBİLİK,2005)

Yine TİSK raporuna göre AB ile tam üyelik görüşmelerine başlayan Türkiye’de Müzakere İdari Yapısında özel sektör grupları (TİSK,TOBB,TÜSİAD vb.) çalışma gruplarında yer almalıdırlar. (TİSK,RAPORU,2005) Bu görüşün temeli ise danışma gruplarının çalışma grupları kadar etkili olamayacağı düşüncesidir. TİSK hiç şüphesiz çalışma grupları içinde yer almakla kendi üyelerinin çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.

Uluslararası baskı grupları ile ilgili olarak şu husus da önemle belirtilmektedir ki, bu tip baskı grupları için tüm dünya ve hatta uzay eylem alanıdır.

Ahlaki, sosyal değerler, ve çevresel mülahazalarla kurulmuş uluslar arası baskı grupları da mevcuttur. Bunların en bilineni ise bir çevre örgütü olan greenpeace’dir

2. ULUSAL BASKI GRUPLARI

Ulusal baskı grupları daha çok ulusal ölçekte faaliyet gösteren baskı gruplarıdır. Bu gruplar genellikle maddi amaçlar için kurulsalar da sosyal, ahlaki, çevresel amaçlar için kurulanları da mevcuttur.

Ulusal baskı gruplarının kendi üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirmek üzere baskı yaptığı unsurlar genellikle ulusal siyasi karar alma sürecinin aktörleridir. Örneğin Türkiye’de bir işveren örgütü olan TİSK veya bir işçi örgütü olan TÜRK-İŞ ulusal baskı

grubu örnekleridir.. Benzer şekilde, odalar ve borsalar birlikleri de ulusal baskı gruplarıdır.

Önemle belirtilmesi gereken bir nokta da ulusal baskı gruplarının salt ulusal sınırlar içerisinde faaliyet göstermediğidir. Örneğin temelde bir ulusal baskı grubu olan TİSK, Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği üyeliğiyle de aynı anda uluslararası baskı gruplarının da içindedir. Fakat bu çalışmada bu tip örgütler ulusal baskı grubu olarak değerlendirilecektir.

Tayyar Arı, Amerika Birleşik Devletleri'nde etkili olan ulusal baskı gruplarını altı gruba ayırmıştır.

Bunlar:

- a) Ticari Dernekler
- b) Şirketler
- c) Sendikalar
- ç) Meslek Kuruluşları
- d) Kitle Örgütleri
- e) Medya Kuruluşları ve Dernekleridir.(ARI,1997:136-146)

Ulusal baskı grupları her ülkede tıpatıp aynı olmasa da benzer şekilde bir sınıflandırmaya tabi tutulabilirler. Fakat uyguladıkları yöntemler ülkelerdeki mevcut siyasal sistemin özelliklerine göre pek çok yönden önemli farklılıklar gösterir. Bu durum ileriki bölümlerde açıklanacaktır.

Türkiye'de baskı gruplarının şekillenmesinde karşılaşılan manzara şu şekildedir. Öncelikle siyasal merkezin kurumsallaşma sürecinde kamusal grupların baskın bir rolü mevcuttur. Özel ve gönüllü oluşumlar bu süreçte ikincil konumda kalmışlardır. Özellikle ekonomik çıkar perspektiflerinin gelişmesinde devlet eliyle örgütlendirme ve yukarıdan aşağıya doğru şekillenen yasal düzenlemelere bağımlılık göze çarpan unsurlardır.(ALKAN ve ÖNER,2000)

3. YEREL BASKI GRUPLARI

Kimi baskı grupları üyelerine çıkar sağlama misyonunu ulusal sınırların içinde belirli bölgelerde yerine getirebilmektedir. Bu tür baskı gruplarının hareket sahaları sınırlı bir çevre içerisinde. Böyle gruplar yerel baskı grupları olarak nitelendirilebilirler.

Yerel baskı grupları yerel ölçekte faaliyet gösteren baskı gruplarıdır. Bununla birlikte bu tip baskı grupları ulusal ölçekte faaliyet gösteren baskı grupları ile ortak faaliyette bulunabilirler.

Yerel ölçekte kurulan sanayici ve iş adamları derneklerinin ulusal ölçekte kurulmuş olan örgütlerle iş birliği içinde bulunmaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Yerel baskı grupları genellikle yerel yönetimlerin karar alma sürecini etkilemeye çalışırlar. Siyasi karar alıcılar kaynakların bir kısmını yerel yönetimler vasıtasıyla dağıtırlar. Böylelikle bir anlamda bölgeler arasında eşitleştirme sağlanmış olur.

Bazı yerel baskı grupları da ahlaki, sosyal, çevresel mülahazalarla kurulurlar. Bu tip baskı grupları sadece kendi yörelerindeki olaylarla ilgilenseler de diğer ulusal ve uluslararası baskı gruplarıyla da ortak ilişki içine girebilirler. Türkiye’de İzmir ili Bergama ilçesinde açılan altın madenine yöre halkının bir baskı grubu oluşturarak karşı çıkması bu tür baskı gruplarına bir örnek teşkil etmektedir.

Bir bölgedeki bir kamu kuruluşunun kapatılmasını önlemek için bölge halkının bir araya gelerek faaliyet göstermesi de yerel baskı gruplarına başka bir örnek olarak gösterilebilir. Fakat böyle bir grup sürekli olarak faaliyet göstermez. Amaçlarına ulaşmış olmadıklarının bir önemi olmaksızın bu tip gruplar siyasal karar alıcılar kesin kararlarını verip uyguladıkları anda dağılırlar.

Sonuç olarak yerel baskı gruplarının daha çok bölgesel amaçlarla belirli bir bölgede faaliyette buldukları bir gerçektir. Bununla birlikte bu tip baskı grupları ulusal ve uluslararası baskı gruplarıyla çıkarları kesiştiği ölçüde işbirliği yapabilirler.

C) ÖRGÜTLENME AÇISINDAN BASKI GRUBU TÜRLERİ

Baskı grupları örgütlülük açısından dört kategoriye ayrılırlar. Bunlar, anomik gruplar, örgütlenmemiş gruplar, kurumsal gruplar ve örgütlenmiş gruplardır.(TURAN,1986:133-138)

1. ANOMİK BASKI GRUPLARI

Anomik baskı grupları genellikle kendiliğinden oluşan gruplardır. Bir bölgedeki bireylerin bir olay ya da çözümlenemeyen bir sorun karşısında beklenilmeyen bir anda ve beklenilmeyen bir biçimde eyleme geçmeleri, gösteri yapmaları anomik bir grubun ve anomik bir eylemin örneğini teşkil etmektedir.

Trafik kazalarının yoğun olduğu bir bölgede yöre halkının bir kaza üzerine kendiliğinden bir araya gelerek yolu trafiğe kapatmaları bu tür grupların ve eylemlerinin güzel bir örneğidir.

Anomik grupların özellikleri şunlardır:

- a) Bu tür gruplar kendiliğinden oluşur.
- b) Bu tür gruplar süreklilik göstermezler.
- c) Bu tür gruplarda üyeleri birbirine bağlayan bir değerler ve davranış kuralları dizisi mevcut değildir.(TURAN,1986;134-135)

Anomik baskı grupları çok kısa bir zaman periyodunda, tek bir amaca ulaşmak için kurulur ve bu amacı gerçekleştirmelerinin önemi olmaksızın dağılırlar.(HENNESSY,2000)

2. ÖRGÜTLENMEMİŞ BASKI GRUPLARI

Örgütlenmemiş baskı grupları bireylerin özgün iradeleri ile isteyerek ve bilerek katılımında bulunmadığı gruplardır. Her birey kendisi istemese de bazı grupların doğal üyesidir. Din, dil, ırk, bölge, kabile, aşiret, soy, sosyal tabaka ve sınıf bu tür grup üyeliğinin esasını teşkil eder.(TURAN,1986;135-136)

Türkiye ölçeğinde düşünüldüğünde bu tür örgütlenmemiş baskı grupları siyasal karar alma sürecini en az diğer gruplar kadar etkileyebilmektedir. Çünkü Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde herhangi bir aşiret reisi önemli bir oy potansiyeline sahip aşiretin tüm dizginlerini hala elinde tutabilmektedir. Böyle bir topluluk örgütlenmemiş bir baskı grubu olsa da oy potansiyeli ile elinde çok güçlü bir pazarlık kozu mevcuttur.

İlter TURAN, siyasal bakımdan modernleşmenin toplumlarda örgütlenmemiş grupların önemini azalttığını öne sürmektedir.(TURAN, 1986) Fakat yukarıdaki örnek en azından Türkiye için bu önemin devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca modern siyasal topluluklarda da örgütlenmemiş gruplar etkileri azalarak da olsa varlıklarını sürdürecektir. Çünkü birey için bu grupların bireye kazandırdığı kimlik ve aidiyet duygusu en az bireyin gönüllü katıldığı gruplar kadar önemlidir.

3. KURUMSAL BASKI GRUPLARI

Baskı grupları tanımlarının ortak noktalarından biri ilgili bölümde açıklandığı üzere bu grupların üyelerine çıkar sağlamak amacıyla kurulduğudur. Bununla birlikte modern siyasi yapılarda belli çıkarları birleştirme ve açıklama amacıyla olmayan çok sayıda kurum mevcuttur. Kilise, bürokrasi, ordu, çeşitli işletmeler, yüksek öğretim kurumları bu tür kurumlardır. Aynı şekilde toplumun tüm kesimlerinin çıkarlarını

gözetmek durumunda olan kurumlar da vardır. Siyasi partiler, parlamento ve hükümet bu tür kurumlardır.

Yukarıda sözü edilen kurumların esas amaçları toplumun tüm kesimlerine hizmet etmektedir. Oysa bu kurumlar bu duruma ek olarak kendi üyelerine de bir takım avantajlar sağlamaktadırlar. Yüksek dereceli memurların düşük bir ücret karşılığında özel pasaport almaları, milletvekillerinin silah bulundurma konusunda sahip oldukları avantajlı konum, yine parlamento mensuplarının oluşturduğu ve toplumun diğer kesimlerine açık olmayan kooperatifler bu tür avantajlardır.

Turan, toplumsal işlevleri dışında, kendi üyeleri lehine siyasal süreci etkilemek üzere çaba göstermeleri nedeniyle “kurumsal grupların birer baskı grubu olarak kabul edilmesi gerektiğini” vurgulamıştır.(TURAN,1986;137)

4. ÖRGÜTLENMİŞ BASKI GRUPLARI

Örgütlenmiş baskı gruplarının en belirgin özelliği üyelerinin çıkarlarını maksimize etmek amacıyla ve üyelerinin özgün iradeleriyle kurulmuş olmalarıdır. İşçi ve işveren örgütleri, meslek kuruluşları bu tür baskı gruplarının en bilinenleridir.

Örgütlenmiş baskı gruplarının bir kısmı da sosyal, ahlaki ve çevresel mülahazalarla kurulmuştur. Çevre örgütleri, kadın dernekleri, ideolojik amaçlı dernekler, bu tür gruplara örnek olarak gösterilebilir.

Maddi amaçlarla kurulmuş olan baskı gruplarının, sosyal amaçlarla kurulan baskı gruplarına kıyasla daha sıkı örgütlenmiş bir yapıda olmaları doğaldır. Başka bir deyişle sosyal amaçlı baskı grupları daha gevşek bir örgüt yapısına sahiptir.

Gerek sıkı gerekse gevşek örgüt yapısına sahip olsalar da bütün örgütlenmiş baskı gruplarının çabaları siyasi karar alıcıları etkileme yönündedir. Bu etkileme

çabalarının bir kısmı genel bir çerçevenin çizilmesi olabileceği gibi, bir kısmı da daha spesifik amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olabilir. (TURAN,1986)

III. BASKI GRUPLARININ AMAÇLARI

Baskı gruplarının ekonomik mülahazalarla kurulmuş olan türlerinin öncelikli amacı üyelerinin çıkarlarını artırmak veya olası çıkar kayıplarının önüne geçmektir.

Aktan, devletin ekonomiye müdahale etmesinin bir takım rant imkanları yarattığını bu nedenle de baskı gruplarının asıl amacının “rant kollama” (AKTAN,1993) olduğunu ileri sürmektedir.

Sosyal amaçlı dava grupları ise maddi çıkarları artırmak yerine inandıkları değerlerin yaygınlaşmasına ve bu değerlerin siyasi karar alıcılar tarafından dikkate alınmasına gayret gösterirler. Çevreci bir grup için herhangi bir bölgenin milli park ilan edilmesi ve bölgedeki ekolojinin koruma altına alınması geçerli bir amaçtır.

Günümüzün en çok kullanılan kavramlarından biri olan küreselleşme kavramı da var olan siyasa yapım süreçlerini etkilemektedir. Özellikle son yirmi yılda Batı Avrupa da siyasal karar alma sürecinin doğası önemli bir değişime uğramıştır. Bu değişim ise küreselleşme kökenli dış baskılardan kaynaklanmaktadır.(RICHARDSON,2000) Öyle ise küreselleşme olgusu da siyasal karar alıcılar üzerinde bir baskı grubu gibi etki yapabilmektedir.

IV. BASKI GRUPLARININ UYGULADIĞI YÖNTEMLER

Baskı grupları kendi amaçları ve ellerinde bulundurdukları güç oranında siyasi karar alıcıları çok değişik yöntemler kullanarak etkilemeye çalışırlar. Bu yöntemler parlamenterler ve bürokratlarla doğrudan ilişki kurmaktan, medya kampanyaları ve üyeleri harekete geçirme gibi dolaylı yöntemlere kadar çeşitlilik gösterir (BİNDERKRANTS,2005)

Baskı gruplarının uyguladığı yöntemler açısından amaçları ve güçleri kadar ülkedeki mevcut siyasi yapı da önemlidir. Tayyar Arı bu konunun önemini şu örneklerle vurgulamaktadır. “ Üniter bir yapıya sahip olan İngiltere’de klasik parlamenter sistemin bir özelliği olarak yürütmenin daha ağırlıklı bir konuma sahip olması ister istemez baskı gruplarının yürütme branşı ve özellikle kabine üyeleri üzerinde yoğunlaşmalarına yol açmaktadır. Amerika’da ise güçler ayrımı nedeniyle yasama ve yürütme arasında gücün dengeli bir şekilde dağıtılmış olması baskı gruplarını hem yasama hem de yürütme üzerinde ayrı ayrı yoğunlaşmak zorunda bırakmaktadır.”(ARI,1997;148-149)

Baskı gruplarının siyasi karar alıcıları üyeleri ya da ideolojileri lehine etkilerken uyguladıkları pek çok yöntem vardır. Hakan Ay, bu yöntemleri şöyle sıralamaktadır. İkna yolu, tehdit, doğrudan hareket ve grevler, rüşvet, hükümet faaliyetlerini baltalama ve mali sabotaj ile kamuoyunu etkileme.(AY,2003)

İlter Turan ise bu yöntemleri, kulisçilik, siyasal partilerle ilişkiler, propaganda, özel ayrıcalıklar, gösteriler, boykot, itaatsizlik ve zor kullanma şeklinde sıralamaktadır.(TURAN,1986;138-146)

Can Aktan ise ekonomik çıkar ve baskı gruplarının uyguladığı yöntemleri ikna, lobicilik, seçim kampanyası yardımları, rüşvet, tehdit, sabotaj, toplu eylem ve medya alt başlıklarında açıklamaktadır.(AKTAN,1993)

Ahmet Tan’ın baskı gruplarının siyaseti etkileme yolları olarak tanımladığı yöntemler ise şunlardır. Kulisçilik, siyasilerle ilişki kurma, propaganda, özel ayrıcalıklar tanıma, gösteriler, boykot ve grevler ile zor kullanma.(TAN,2002;133-136)

Yukarıda açıklanan yöntemlerin her birinin çeşitli baskı gruplarınca uygulandığı bir gerçektir. Bütünleştirici bir yaklaşımla bu yöntemleri şöyle sıralamak mümkündür.

- a) Kulışçılık-Lobicilik
- b) İkna-Tehdit etme
- c) Siyasi partilerle ilişki kurma
- ç) Özel ayrıcalıklar sağlama
- d) Rüşvet
- e) Gösteriler ve boykot uygulama (üyeleri eyleme geçirme)
- f) Medya ve kamuoyu oluşturma
- g) İtaatsizlik ve sabotaj

Bu yöntemler aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

A) KULİSCİLİK-LOBİCİLİK

Kulışçılık baskı grupları tarafından uygulanan ve siyasal sistemde kendilerini ilgilendiren kararları alabilecek kişi ve mercilerle yüz yüze ilişki kurarak, onları amaçlarına inandırmaya, kendilerine yardımcı olanları maddi ve manevi yönden ödüllendirmeye dayanan bir faaliyet çeşididir.(TURAN,1986)

Lobicilik ise “kararları etkilemek isteyen kişinin hükümetteki veya karar alma sürecindeki kişileri amaçları doğrultusunda etkilemek için kurduğu bir tür iletişim ve bilgi alışverişidir.” (ARI,1997:152)

Görüldüğü üzere her iki tanım arasında anlam bakımından çok fazla bir fark yoktur. Kulışçılık ve lobicilik birbirinin yerine kullanabilecek kavramlardır.

Kulışçılık-Lobicilik faaliyetleri için ülkelerdeki siyasal sistemin taşıdığı özellikler önemlidir. Şöyle ki kuvvetler ayrımı olan ülkelerde Kulışçılık-Lobicilik faaliyetleri yürütme organı kadar yasama organı üzerinde de yoğunlaşmaktadır. Buna karşın parlamenter sistemlerde Kulışçılık-Lobicilik faaliyetleri daha çok yürütme

üzerinde yoğunlaştırılır. Çünkü parlamenter sistemlerde yürütme ile yasama erkleri yürütmenin lehine iç içe geçmiş durumdadır.

Kulisçilik-Lobicilik faaliyetleri seçilmiş siyasiler kadar alınan kararların uygulayıcısı konumundaki bürokratlar üzerinde de uygulanır. Bunun sebebi ise açıktır. Çünkü bürokratlar siyasi kararların hem verilmesinde, hem de, uygulanmasında etkilidirler.

Kulisçilik-Lobicilik faaliyetlerinin yasal bir zemine oturtularak denetlenebilir olması hem baskı gruplarının hem de siyasal karar alıcıların daha rahat hareket etmesini sağlayacaktır. Şu halde baskı grupları faaliyetlerinin hukuksal çerçevesi iyi çizilmelidir. Aksi takdirde aynı siyasal sistemde bir siyasi iktidar tarafından hoş karşılanan bir durum, başka bir partinin iktidarında hoş karşılanmayabilir.

B) İKNA-TEHDİT ETME

Baskı grupları öncelikle siyasal karar alıcıları ve uygulayıcıları talep ve beklentilerinin haklı olduğu konusunda inandırmak isterler. Genellikle kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarıyla az çok özdeşleştirerek haklılığı sağlamaya çalışırlar. İkna yöntemi siyasal karar alıcıların bu istek ve talepleri haklı görmesine dayanır.

Baskı grupları taleplerinin haklılığını kanıtlamaya çalışırken siyasi otoriteyi ikna etmek için çeşitli araştırmalar yaptırabilir, bunlara dayanarak bir takım raporlar sunabilirler. Milletvekillerini kendi illerinde üniversite kurulması için ikna etmeye uğraşan bir baskı grubu bu talebini bağımsız bir kamuoyu araştırma firmasına yaptırdıkları ve il potansiyelini ortaya çıkaran bir anket sonucunu rapor olarak sunabilir ve dile getirebilirler.

İkna metodu yüz yüze ilişki kurulmasını gerektirir. Bu metotta baskı grubu temsilcileri, gerek parlamenterlerle gerekse kamu yöneticileriyle yüz yüze görüşmelerde bulunurlar.(AY,2003)

Tehdit ise adı üzerinde baskı gruplarının siyasi otoriteyi çeşitli konularda tehdit etmesidir. En bilinen tehdit konusu yaklaşan ilk seçimler ve en bilinen tehdit unsuru ise oy verme işlemidir. Bu durumda siyasi merciler açıkça yeni seçimlerde rakip kişilerin destekleneceği şeklinde tehdit edilirler.

Baskı grupları siyasi karar alıcıları onların ve varsa aile fertlerinin kişisel zaaf ya da ahlaki problemlerini kamu oyuna açıklamakla tehdit edebilirler. Kumara, karşı cinse v.b. gibi düşkünlüğü olan siyasi şahısların bunları açıklamakla tehdit edilebildikleri bir sır değildir.

Bürokratlar ve memurlar ise seçimle iş başına gelmediklerinden baskı grupları onları memurların atama ve nakil yetkisini elinde bulunduran siyasilere şikayet etmekle tehdit ederler.

İkna yolu öncelikli olarak uygulansa da bu yolla başarılı olunmaması halinde tehdit metodu çok rahat uygulanabilmektedir. Ahlaki değerlere uygun olmasa da tehdit etkili bir metottur. Özellikle “hükümet buhranlarının oldukça sık görüldüğü ülkelerde en etkili metotlardan biridir.” (AY,2003:195)

C) SİYASİ PARTİLERLE İLİŞKİ KURMA

Baskı grupları yasama ve yürütme organları dışında siyasi partilerle de ilişkiler kurarak amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

Siyasi partilerle kurulan ilişkiler partilerin iktidar ya da muhalefette olmasına göre değişiklik gösterir. Aynı şekilde partilerin kuruluş biçimleri ve kurucuları da önemlidir. Duverger partileri seçimlerde ve parlamentoda doğanlar ve parlamento dışında doğanlar olmak üzere ikiye ayırırken parlamentoda ve işçi sendikaları

tarafından kurulan İngiliz İşçi Partisiyle aynı zamanda bir baskı grubu olan sendikalar arasında organik bir bağ olduğunu ileri sürmektedir. (DUVERGER,1993:16-25)

Duverger'e göre siyasi partilerle baskı gruplarının ilişkileri zaman boyutu dikkate alınarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan birincisi geçici ilişkilerdir. Geçici ilişkilerde herhangi bir ilkedan ziyade çıkarlar önemlidir. Her baskı grubu çıkarlarının gerçekleşmesine yardımcı olacağına inandığı her parti ile ilişki kurabilir.

İkinci grup ilişkiler ise sürekli ilişkilerdir. Sürekli ilişkiler de kendi içerisinde ikiye ayrılırlar.Bunlardan ilki organik bir bağ sonucu kurulan ilişkilerdir. Örneği yukarıda verilmiştir.

İkincisi ise siyasi partilerle baskı grupları arasında organik bir bağ ya da resmi bir ilişkinin olmadığı bununla beraber aralarındaki ilişkinin yarı açık yarı kapalı olarak sürekli devam ettiği ilişkilerdir. Örnek olarak büyük sermaye sahipleri ile ilke olarak sağcı partiler arasındaki ilişkiler gösterilebilir. Bunun nedeni ise büyük sermaye sahiplerinin mevcut düzende ve bölüşümde bir değişiklik yaşamak istemeyişleridir. Çünkü ilke olarak sol partiler değişime daha yakındır. (DUVERGER,1993)

Baskı gruplarının siyasi partilerle kurdukları ilişkilerin bir bölümü maddi boyuttadır. Bazı baskı grupları siyasi partileri ve hatta bir kısım adayları seçim sürecinde maddi olarak desteklerler. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde SOFT MONEY denilen bir kavram vardır. Bu kavram 1980'lerde betimlenen bir kavramdır ve siyasi partilere yapılabilecek bağışları ifade etmektedir. Siyasi partiler bu bağışları parti faaliyetlerinde kullanabilirler. Bununla birlikte bu bağışlar kesinlikle bu adayların seçim kampanyalarında kullanılamazlar. 1992-2002 arasındaki on yıllık dönemde bu tip bağışların miktarı 86 Milyon ABD dolarından 496 Milyon ABD dolarına yükselmiştir. Günümüzde bağışlar çıkar gruplarının politikayı etkileme stratejilerinden biri belki de en önemlisi haline gelmiştir. (APOLLONİO ve LA RAJA,2004)

Bazı baskı grupları ise kendilerini seçim sürecinin dışında tutarak her iki partiye de aynı mesafede olmayı tercih ederler. (ARI,1997) ABD’de Amerikan Telefon ve Telgraf Şirketi’nin (AT&T) ve Türkiye’de KOÇ Holding kurucusu Vehbi Koç’un seçimlerde tarafsız kalmaya çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. Vehbi Koç kendisi Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) bir üyesi iken 1950-1960 arası dönemde Demokrat Parti (DP)’ye ve CHP’ye aynı miktarlarda bağış yapmıştır.(DÜNDAR;2006)

Baskı grupları kimi zaman kendi üyelerini bir partiyi veya bir adayı desteklemeye ya da tam tersi bir şekilde oy vermemeye davet edebilirler. Hatta kimi zaman kendi tepe yöneticilerini parlamentoya sokabilirler. Örneğin Türkiye’de yakın zamanda iki işçi sendikasının başkanları milletvekili olarak parlamentoya girmişlerdir.

Ecmel Yorgancı ise çıkar ve baskı gruplarını siyasi partilerle ilişkilerini baz alarak sistem içindekiler ve sistem dışındakiler olarak ikiye ayırmaktadır. (YORGANCI,2002)

Ona göre sistem içinde olanlar yüksek profililer, düşük profililer ve bağımlı gruplardır. Bu grupların sistem içinde dikkate alınma ve isteklerini gerçekleştirme oranları yüksektir.

Sistem dışında olanlar ise meşruiyet arayanlar, dışarıda kalmaya mahkum olanlar ve ideolojik isyankarlardır. Bu tür baskı gruplarının taleplerini gerçekleştirme şansları pek yoktur. Sistem içine girebilirse bu grupların başarı şansı yükselebilir.(YORGANCI;2002)

Sonuç olarak siyasi parti baskı grupları ilişkilerinde başat ögenin maddi yardımlar olduğu bir gerçekliktir. Ayrıca araştırmalar göstermiştir ki “yeni kurulan baskı grubu organizasyonları eskilere oranla daha fazla bağışta bulunmaktadır.” (APOLLONIO ve RAJA,2004) Bunun nedeni ise bir an önce politikacılar ve siyasi partilerle ilişki kurma isteğidir.

Baskı gruplarının siyasi partileri etkilemek istedikleri kadar siyasi partiler de baskı gruplarını kendi lehlerine etkilemek isterler. Bu amaçla baskı gruplarının etkili yöneticilerini kendilerine yakın isimlerden oluşturmaya gayret ederler. Gerçekte baskı grubu siyasi parti ilişkileri iç içe geçmiş bir ilişkiler yumağıdır.

Ç) ÖZEL AYRICALIKLAR SAĞLAMA

Her devletin vatandaşlarının rahat ve huzurlu yaşaması için yerine getirmek zorunda olduğu bir takım görevleri vardır. Bu görevlerin bir kısmı yalnızca devlet eliyle gerçekleştirilir ve devredilemez. Bununla birlikte bazen devletler bir takım daha alt düzeydeki sorumluluklarını özel kuruluşlara aktarabilirler. İşte devletin aynı zamanda birer baskı grubu olan özel kuruluşlara bir kısım sorumluluk ve yetkilerini aktarmasına özel ayrıcalıklar tanıma denir.

Örneğin Türkiye’de sanayi odaları, Ticaret odaları, Mimar ve Mühendis Odaları, Tabip Odaları gibi baskı gruplarına meslek icra etmek için lisans verme, mesleki faaliyetleri denetleme vb. görevleri vermek onlara özel ayrıcalıklar sağlamaktır.(TURAN,1986 : 144)

Özel ayrıcalıklar baskı gruplarına hem maddi hem de manevi güç kazandırır. Böyle özel ayrıcalıklar elde edilebilen baskı grupları toplumun gözünde bir nevi kamu kuruluşuymuş gibi kabul görürler. Ayrıca bu tür baskı grupları hem yerel hem de ulusal boyutta karar alıcılarla sahip oldukları özel ayrıcalıklı konum neticesinde doğrudan ilişki kurabilirler. (BINDERKRANTS,2005) Fakat bu durum özel ayrıcalıklı konuma sahip olmayan baskı gruplarının siyasal karar alıcılarla doğrudan ilişki kuramayacakları anlamına gelmez. Ayrıcalıklı konuma sahip olmayan baskı grupları da doğrudan ilişki kurabilirler. Çok başarılı özel ilişkileri olan üyelere sahip olmak her baskı grubu için bir avantajdır.

D) RÜŞVET

Baskı gruplarının uyguladıkları ve hem kanunlara hem de ahlaki kurallara aykırı olan bir yöntem de rüşvet vermedir. Rüşvet “bir görevlinin görevini, bir gerçek veya tüzel kişiye haksız çıkar sağlayacak biçimde yapması ya da bu kişinin eylemlerini görmezlikten gelmesini sağlamak için kendisine verilen para, hediye ya da sağlanan olanak” (BOZKURT,1998) şeklinde tanımlanabilir.

Günümüzde rüşvet devletin dağıtacağı imkanların değerine göre çok yüksek rakamlara ulaşabilmektedir. Rüşvetin gücü paranın gücünden kaynaklanmaktadır.

Rüşvet hemen her ülkede görülebilse de kapalı toplumlarda daha yaygın olduğu söylenebilir. Örneğin Türkiye’de Devlet eski Bakanı ve Manisa Milletvekili İsmail Özdağlar, U.M. Denizcilik A.Ş. ortağı ve yönetim kurulu başkanı Uğur Mengencioğlu’ndan 25 milyon lira haksız menfaat sağladığı gerekçesiyle Yüce Divanın 14.2.1986 gün ve E.1985/1, K.1986/1 sayılı kararı gereği 2 yıl hapis ve 30 bin lira ağır para cezası ile cezalandırılmıştır.(BELGENET WEB SAYFASI)

Kanunen ve ahlaken suç teşkil etse de para ve paranın sahip olduğu cazibe kimi baskı grupları tarafından yetkili idarecilerle ilişki kurma ve isteklerine ulaşma aracı olarak kullanılmaktadır.

E) GÖSTERİ DÜZENLEME-BOYKOT UYGULAMA

Gösteri düzenleme ve boykot, grev uygulama özünde üyelerin harekete geçirilmesi esasına dayanır. Eğer baskı grupları diğer yöntemleri kullanarak amaçlarına ulaşamazlarsa üyelerini harekete geçirebilirler.

Vahşi hayvanların kürkleri için avlanmasına karşı çıkan bir grubun herhangi bir ülkede bu tür avlanmalara izin veren parlamentoların önünde kendilerini zincirleyerek

yaptıkları eylemler bir gösteri düzenleme biçimidir. Buradaki amaç siyasileri konunun kendi zannettiklerinden daha önemli olduğu hususunda ikna etmektir. Ayrıca gösterilerle kamuoyunun dikkati de konu üzerinde yoğunlaştırılmış olur.

Gösterilerin siyasal sistemi etkilemekten başka amaçları da vardır. Gösteriler aynı zamanda üyelerin dayanışmasını artıran, baskı grubunun içsel sorunlarına cevap veren eylemlerdir. (TURAN,1986)

Boykot ve grevler de zaman zaman siyasi karar alıcıları etkilemek üzere uygulanan bir yöntemdir. Hiçbir siyasi partinin işçilerin hakkını savunmayacağını ileri sürüp üyelerden seçimleri boykot etmesini isteyen bir sendikanın eylemi ya da Sanayi Bakanı'nın istifasını isteyip bu amaçla üretimi durduran işverenler sendikasının bu eylemi boykot ve grevlere örnek teşkil etmektedir. (TURAN,1986)

Baskı gruplarının uyguladığı bu tür doğrudan hareketlerin amacı iktidarı elde bulduranları üyeleri yararına etkilemek ve çıkarlarına uygun kararların çıkmasını sağlamaktır.(AY,2003)

F) MEDYA-KAMUOYU OLUŞTURMA

Baskı grupları genellikle kendilerini kamuoyuna ifade etme zorunluluğu içinde hissederler. Bu zorunluluğun temelinde kendi görüş ve dileklerinin kamuoyunca benimsenmesi arzusu yatmaktadır.

Baskı gruplarının talepleri toplumun önemli bir kesimi tarafından kabul ve destek görürse o grubun siyasal karar alıcıları kendi çıkarları yönünde etkilemesi o oranda kolaylaşır.

Baskı grupları taleplerine veya eylemlerine kamuoyunun sempati duymasını sağlamak için öncelikli olarak medyayı kullanırlar. Özellikle herkesin okuduğu gazeteleri ve çok izlenen televizyon kanallarını tercih ederler. (AY,2003)

Baskı grupları her zaman medyayı kullanmakla kalmazlar. Günümüzde büyük sermayeye dayanan baskı gruplarının elinde çok önemli medya unsurları da mevcuttur. Zaten bizzat medyanın kendisi de çok önemli bir baskı grubudur. Medyanın gücü ise kamuoyunu etkileme ve hatta kamuoyu oluşturma yetisinden kaynaklanmaktadır.

Medyayı kullanmak çok pahalı bir uğraştır. Bu nedenle ekonomik gücü çok yüksek olmayan baskı grupları genellikle medyayı kullanmazlar.

G) İTAATSİZLİK VE SABOTAJ

Baskı gruplarının uyguladığı diğer bir yöntem de itaatsizlik ve sabotajdır. Burada itaatsizlik ve sabotaj hükümet kararlarına karşı uygulanır. Amaç ise hükümet kararlarının baltalanması, engellenmesi ve hükümetin başarısızlığa uğratılmasıdır.

En etkili baskı metotlarından biri mali sabotajdır. Maddi açıdan güçlü baskı grupları vergileri artırmak isteyen hükümetlere karşı yatırımları durdurma, vergi vermeme, devlet bankalarındaki mevduatlarını çekerek ekonomik krizlere yol açma gibi sabotaj yöntemleri uygulayabilir.

Mali sabotajın etkisini artıran nedenlerden bir diğeri de ülkede ekonomik istikrardan uzak, müdahalelere açık ve duyarlı bir mali sistemin varlığıdır. Böyle sistemlerde hükümeti başarısızlığa uğratmak ve baskı altına almak daha kolaydır.

İlter Turan, itaatsizlik ve sabotaj gibi zor kullanma yollarına baş vuran baskı gruplarının sistemin bazı boyutlarını kabul etmeme eğiliminde olduklarını vurgulamaktadır.(TURAN,1986) Gerçekten de sistemin kendisine avantajlar sağladığı baskı gruplarının hükümeti baltaması ve sabote etmesi düşünülemez.

Yukarıda ayrıntılarıyla değinmeye çalıştığımız baskı grubu yöntemleri çok karmaşık bir yapıdadır. Ayrıca baskı gruplarının pek çok faaliyeti kamuoyunun

dikkatini çekmeyecek şekilde ve kapalı kapılar ardında gerçekleştirilir.(HENNESSY;2000)

Bununla birlikte bu faaliyetler bir anlamda gizli kapaklı sürdürülse de bu onların hepsinin kanun dışı olduğu anlamına gelmez. Rüşvet açıkça kanun dışı bir yöntemken gizli olarak yapılacak bir kulisçilik kanuna aykırı değildir.

V. BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Her baskı grubu aynı tür baskı yöntemini uygulayamaz. Baskı gruplarının uygulayacağı yöntemi ve yöntemin etkinliğini belirleyen bir takım faktörler mevcuttur. Bu faktörler aynı zamanda baskı gruplarının gücünü belirleyen faktörlerdir.

Hakan Ay'a göre baskı gruplarının gücünü belirleyen faktörler üye sayısı, mali kaynaklar, organizasyon, sosyal statü, siyasal ve sistemsel özellikler, liderlik ve diğer faktörler olarak sınıflandırılabilir.(AY,2003)

İlter Turan'a göre ise bu faktörler siyasal ve sistemsel özellikler, büyüklük, maddi güç, toplumsal itibar, tutarlılık, dayanışma ve özerklik, ilgilenilen sorunların türü ve liderliktir.(TURAN,1986:146-151)

Baskı gruplarının gücünü belirleyen faktörlerin başında siyasal ve sistemsel özellikler gelmektedir. Baskı grubu faaliyetlerine açık olmayan totaliter bir siyasi sistemde baskı gruplarına hayat hakkı tanınmaz. Fakat bu çalışmada demokratik ilkelere bağlı siyasi sistemler ele alınmaktadır. Demokratik sistemlerde siyasal kültür baskı gruplarını doğal karşılamaya yatkınsa baskı gruplarının başarılı olma ihtimali artacaktır (TURAN,1986)

Siyasal sistemde siyasi yöneticilerin kişisel olarak herhangi bir tecrübe ve bilgi eksikliği varsa bu durumda baskı grupları yetişkin ve bilgili kadroları sayesinde siyasi

karar alıcıları kolaylıkla etkileyebilirler. Bu durumun tam tersi de geçerlidir. Eğer baskı grupları uzman kadrolara sahip değilse siyasi karar alıcıların ve diğer baskı gruplarının etkilerine maruz kalabilirler.

Ayrıca bazı baskı grupları bazı siyasi partilere daha yakın bir duruş sergilerler. Bunun sonucunda da iktidar partisi kendisine yakın durumdaki baskı gruplarının taleplerine hoş görü ile yaklaşabilir. Örneğin İngiltere’de İşçi Partisi İşçi Sendikalarını , Muhafazakar Parti ise işadamlarından oluşan baskı gruplarını daha fazla dikkate alırlar.

Siyasal sistemin merkezi ya da ademi-merkeziyetçi yapıda olması da önemlidir. Baskı grupları açısından karar vericilerin sayısı artacağından ademi-merkeziyetçi yapılar baskıya daha açıktır.

Baskı gruplarının gücünü belirleyen ikinci faktör üye sayısıdır. Baskı grupları amaçlarına ulaşabilmek için yapıları gereği güçlerinin potansiyelinin büyük olduğu imajını yaratmak isterler. Böyle bir imaj yaratma isteğinin temelinde ise siyasi iktidarların olası bir seçimde en fazla oyu elde etme arzusunda olmaları yatmaktadır. Basit bir mantıkla siyasi iktidarlar sayıca büyük bir güce ulaşmış baskı gruplarını oy kaybetme endişesi taşıdıklarından dolayı daha çok dikkate alırlar.

Etkinliğini üyelerinin sayıca çokluğuyla gerçekleştirmeye çalışan baskı gruplarının en güzel örneği işçi sendikalarıdır. (AY,2003) İşçi sendikaları genellikle seçim zamanlarında üyelerinin kullanacakları oy potansiyelini dikkate alarak siyasi karar alıcıları etkilemek isterler.

Ayrıca sayıca büyük baskı grupları dolaylı yöntemleri daha rahat kullanırlar. Buna karşılık sayıca küçük olan gruplar daha yetenekli kadrolar oluşturmaya çalışmakta ve doğrudan yöntemleri kullanarak sonuç almaya çalışmaktadırlar. (AY,1997)

Yine de bir baskı grubunun siyasal karar alıcıları etkileme gücü ile onun sahip olduğu üye sayısı arasında doğru orantı mevcut değildir. Başka bir deyişle sayıca büyük olmak her zaman için başarının garantisi değildir.

Herhangi bir baskı grubunun etkinliğini belirleyen unsurlardan üçüncüsü o baskı grubunun kontrolünü elinde bulundurduğu mali kaynakların fazlalığıdır. Maddi gücü daha fazla olan baskı gruplarının daha etkin olmaları kaçınılmazdır. (TURAN,1986)

Baskı gruplarının siyasi karar alıcıları etkilemek için uyguladıkları yöntemlerin çoğunluğu güçlü maddi kaynaklara ihtiyaç gösterir. Kulisçilik, propaganda, siyasilerle ilişki kurma, reklam verme, haber ve bilgi akışını sağlamak gibi gayretler finansal güç olmadan gerçekleştirilemez.

Baskı grupları gelirlerini çeşitli kaynaklardan sağlarlar. Bu kaynaklar üye aidatları, tertiplenen piyango, balo, kermes gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler, yayın gelirleri, taşınmaz mal gelirleri, bağış ve yardımlardır.(AY,2003)

Baskı gruplarının gelirleri ayrı bir çalışma konusudur. Burada bu kısa açıklamalarla yetinilecektir. Yine de mali gücü yüksek baskı gruplarının daha etkin olduğu ve çok uluslu şirketlerin sahip oldukları devasa mali güç yüzünden başlı başına bir baskı grubu olarak değerlendirilmeleri gerektiği vurgulanmalıdır. Günümüz dünyasında Ukrayna ve Gürcistan'da yaşanan yönetim değişiklikleri çok uluslu şirketlerin siyasal karar alıcıları nasıl değiştirebildiğini gösteren örneklerdir.

Dördüncü güç faktörü baskı gruplarının sahip olduğu organizasyondur. Kuvvetli ve profesyonel yapıda organizasyonunu kurmuş olan baskı grupları siyasal karar alıcıları daha kolaylıkla etkileyebilmektedir. Güçlü bir organizasyonun siyasileri daha kolay etkileyebileceğinin en iyi örneği ise ABD'de mevcut olan lobi sistemidir. Amerika'da pek çok baskı grubu mali durumları iyi ise etkilerini artırmak amacıyla

veya kendileri bu konuda uzman kadrolara sahip olmadıkları için bu amaçla kurulmuş profesyonel lobi şirketlerinden faydalanmaktadırlar. (ARI,1997)

Beşinci güç faktörü ise baskı grubunu oluşturan üyelerin sahip oldukları sosyal statüdür. İlder Turan sosyal statüyü toplumsal itibar olarak nitelendirmekte ve baskı grubunun temsil ettiği kitle, toplumsal itibarı yüksek bireylerden oluşuyorsa etkinliğinin de yüksek olacağını ileri sürmektedir. (TURAN,1986) Gerçekten de Türkiye’de sosyal statüsü yüksek olarak kabul edilen işveren örgütlerinin üyeleri siyasal karar alıcılara daha kolay ulaşabilmekte ve itibar görebilmektedirler.

Baskı gruplarının etkinliğini belirleyen sonuncu önemli faktör ise liderliktir. Maddi gücü ve üye sayısı yüksek olmayan ama liderinin sahip olduğu özellikler neticesinde çok etkili olabilen baskı grupları mevcuttur. Polonya’da eski bir sendikacı olan Lech Walesa’nın liderliği ve cumhurbaşkanlığına kadar yükselmesi bu durumun güzel bir örneğidir.

Baskı gruplarının gücünü belirleyen bu faktörlere ek olarak baskı gruplarının tutarlı davranış sergilemeleri de etkinliklerini artıran unsurlardandır. Her baskı grubu gücünü belirleyen faktörlerin en az bir tanesine sahip olmaya çalışır. Fakat yine de bu unsurlar gerçekte birbirlerinden çok ayrı değildir. Üye sayısı yüksek, yeterli maddi güce sahip, liderlik olmasa bile etkili yöneticilere sahip, sosyal ve toplumsal kabul görmüş baskı gruplarının uygun siyasal sistem mevcutsa etkinlikleri maksimum seviyeye çıkacaktır. Burada önemli olan husus baskı gruplarının güçlerini doğru zamanda doğru yerde ve doğru amaçlar için yönlendirilebilmesidir.

Yeterli gücü olmayan baskı gruplarının diğer baskı grupları arasından sıvrilerek siyasal karar alıcıları etkileyebilmesinin şartı ise kısıtlı olan gücünü doğru zamanda, doğru yerde yoğunlaştırarak kullanabilmesidir.

VI. BASKI GRUPLARININ İŞLEVLERİ

Baskı gruplarının ekonomik ve sosyal boyutlu amaçlarının ne olduğu önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu amaçlarının yanında baskı gruplarının çoğulcu demokratik sistemlerde hayata geçirdikleri bir takım işlevleri de mevcuttur. Bu işlevler temsil, katılım, iletişim ve denetim işlevidir.

A) TEMSİL İŞLEVİ

Her şeyden önce siyasi partiler ve baskı grupları temsil mekanizmasının birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve iç içe geçmiş sistemleridir. (TICHENOR ve HARRIS,2005)

Günümüzün modern demokrasilerinde parlamentolarda temsil imkanı bulamamış toplum kesimleri baskı grupları aracılığıyla siyasal karar alıcılara isteklerini ulaştırma imkanı bulabilmektedirler. Zaten bir anlamda sivil toplum örgütü olan baskı grupları demokratik çoğulcu sistemlerde çok sesliliğin ve siyasal kararların alınması sürecine katılabildiği oranda katılımcılığın ve bireyin örgütlü olarak sesini duyurabilmesinin en önemli araçlarından birisidir. Demokratik toplum anlayışının temellerinden bir tanesi de işte bu örgütlenme özgürlüğüdür. (EFENDİOĞLU,1999)

B) KATILIM İŞLEVİ

Günümüz demokrasilerinde temsil kadar önemli bir kavram da katılımdır. Temsil bölümünde bahsedilen parlamentolarda temsil edilme imkanını yakalayamayan toplum kesimlerinin siyasal kararlara katılma imkanı da baskı grupları tarafından yaratılmaktadır. Örneğin Türkiye’de Avrupa’da olduğu gibi çevreci hareketin temsilcileri olan bir parti (YEŞİLLER Partisi vb.) şu an için parlamentoda mevcut değildir. Bununla birlikte özellikle sosyal amaçlı baskı grupları uyguladıkları yöntemlerle siyasal karar alıcıları etkileyebilmekte ve kendilerini ilgilendiren kararlara katılımı sağlayabilmektedir.

Siyasal karar alma süreci süreklilik gösteren bir faaliyetler bütünüdür ve baskı grupları bu süreci etkileyebildikleri ölçüde üyelerinin bu sürece katılımını da sağlamış olacaktır.

C) İLETİŞİM İŞLEVİ

Baskı grupları bir yönüyle üyelerinin ve temsil ettikleri toplumsal kesimlerin isteklerini birleştirerek siyasi yöneticilere iletme işlevi görürler. Aynı şekilde siyasi karar alıcıların kendi üyelerini doğrudan ilgilendiren hususlarda aldıkları kararları ve düşüncelerini de kendi üyelerine iletirler. Diğer bir deyişle baskı grupları toplumsal isteklerin siyasi karar alıcılara iletildiği kanallardır.

Ç) DENETİM İŞLEVİ

Baskı grupları özellikle insan hakları hususunda yapılan ihlalleri denetlemek, rapor hazırlamak, kamuoyuna bilgi sunmak gibi işlevleri de yerine getirirler.

Yine aynı şekilde baskı grupları siyasi karar alıcıların kendilerini ilgilendiren konularda verdikleri kararların uygulanmasını da denetlerler.

Baskı gruplarının önemli bir işlevi de ihtiyaç duyulan konularda siyasi karar alıcılara uzman desteği sağlayabilmeleridir. Günümüz dünyasında yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler siyasi karar alıcıların her alanda bilgi sahibi olmalarını imkansız kılmaktadır. Böyle durumlarda sivil toplum örgütleri siyasi karar alıcılara çok çeşitli alanlarda uzmanlaşmış personeliyle yardımcı olabilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının ve bir anlamda baskı gruplarının hükümetlere en çok yardımcı olabilecekleri alanlardan bir tanesi de dış politika alanıdır. Sedat Laçiner'e

göre günümüz dünyasında güvenlik, çıkar, güç, dış politika kavramları bir takım değişimlere uğramıştır. Zaten dünyanın kendisi de sürekli değişmektedir. Öyleyse değişen şartlara göre yeni bir dış politika sürecinin geliştirilmesi şarttır. Bu yeni süreçte halkın katılımı artırılmalı, bu katılım ise sivil toplum örgütleri eliyle sağlanmalıdır. STK'ların buradaki önemi ise dış politika oluşturmada sadece dış işlerinin sınırlı kadrolarının değil aynı zamanda milyonlarca kişilik ortak aklın devreye girmesi demektir. (LACİNER,2004)

Baskı grupları yukarıdaki işlevlerine ek olarak modern demokrasilerin vazgeçilmez özelliği olan istikrarlı yönetim kavramına da işlerlik kazandırır. Baskı gruplarının yokluğu istikrarlı yönetimi engellemektedir. Remzi Fındıklı Türkiye'de orta sınıfın bir baskı grubu oluşturamadığı için batılı ülkelerde görülen istikrarlı yönetimlere kavuşamadığını belirterek (FINDIKLI,1989) bir anlamda baskı gruplarının ve örgütlülüğün istikrarlı yönetim için önemine işaret etmektedir.

Sonuç olarak şu husus önemle belirtilmelidir ki , baskı ve çıkar grupları gerçekte rant kollama yani devletten örgütlü ya da örgütsüz olarak çıkar elde etme sürecinin önemli aktörlerindedir. Bununla birlikte baskı ve çıkar grupları sahip oldukları temsil, iletişim, denetim ve siyasal katılım gibi işlevleriyle toplumun belirli kesimlerinin isteklerini siyasi yöneticilere aktarmakta ve siyasal karar alma sürecini etkilemektedirler. (EKİCİ ve DEMİR,2003)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

İlk bölümde devlet, siyaset, siyasi parti ve demokrasi kavramları, ikinci bölümde ise çıkar ve baskı gruplarının kavramsal boyutu ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde siyasal karar alma organları tanımlanacak ve siyasal karar alma organları ile çıkar ve baskı grupları arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir.

I. KARAR ALMA

Her şeyden önce bir karar alma eyleminin gerçekleşebilmesi için bir sorunun var ve tanımlanmış olması gereklidir. Bu sorun bireyi ya da toplumun bir kesimini veya tüm toplumu etkileyen bir sorun olabilir.

Sorunun ne olduğu bir kere ortaya konduktan sonra bu sorunun çözümü için değişik hareket tarzları geliştirilebilir. Bu hareket tarzlarının bir kısmı zamanı, bir kısmı ekonomik kriterleri, bir kısmı karardan etkilenecekleri vb. baz alarak hazırlanmış olabilirler. Şöyle ki tek bir soruna yüzlerce değişik çözüm önerileri sunulabilir. İşte karar alma ya da diğer bir ifadeyle karar verme tanımlanmış bir sorunun çözümü için

değişik hareket tarzlarından en uygun olduğu düşünülen bir tanesini seçme işlemidir. Kısaca karar verme işlemi bir seçimde bulunma ve tercih belirtme işlemidir.

Kamu yönetimi sözlüğünde karar verme “belli amaçlara yönelik olarak birden çok davranış ya da eylem biçimi arasından birinin bilinçli olarak seçilmesi “ (ONARAN,1998) olarak tanımlanmıştır.

Yönetim faaliyeti de temelde bir seçimde bulunma ve tercih belirtme sürecidir. Şöyle ki bir firma yöneticisi firmasının karlılığını artırmak için faaliyet gösterirken ortaya çıkabilecek problemlere en kısa zaman içerisinde en az maliyetli çözümü bulmalı yani karar vermelidir.

Benzer şekilde kamu yönetimi veya siyasette de yöneticiler sorunları ivedilikle teşhis etmeli ve en uygun çözüm yoluna karar vererek uygulamalıdır. Bu anlamda bakıldığında modern demokrasilerde öncelikle her birey seçmen olarak bir tercihte bulunmakta diğer bir deyişle ülkenin yöneticilerinin belirlenmesi sorununa değişik alternatifler arasından bir seçimde bulunarak karar vermektedir. Aynı şekilde seçimleri kazanıp iktidara gelen siyasi partiler de bu defa ülkeyi ve toplumu ilgilendiren konularda ortaya çıkan problemlerin çözümü için bir karar vermektedirler.

Karar verme işleminin neleri içerdiğini vurgulamak gerekirse öncelikle alınan kararın kim tarafından uygulanacağı belirtilmelidir. İkinci adımda bu kararın gerektirdiği işlemin ne maksatla yapılacağı ortaya konmalıdır. Üçüncü adımda uygulamanın nerede yapılacağı, dördüncü adımda ne zaman yapılacağı, beşinci adımda uygulamanın nasıl yapılacağı, son adımda ise ne yapılacağı vurgulanmalıdır. Yani bir karar *kim, ne maksatla, ne zaman, nerede, nasıl ve ne yapacak* sorularına yanıt vermelidir.

Bir kararın alındıktan sonra uygulanması, uygulamanın ve sonuçların denetime tabi tutulması da gerekir. Bu aşama sorunun çözümü için eyleme geçme aşamasıdır. Denetim sonucuna göre uygulamanın dolayısıyla kararın etkinliği ölçülmeli, eksik ve

yanlış bölümler varsa düzeltilmeli böylelikle kararın alınmasından ortaya çıkacağı umut edilen maksimum fayda sağlanmalıdır.

Son olarak şu husus önemle belirtilmelidir ki karar verme dinamik bir eylemdir. Özellikle toplumsal konularda karar verme eylemi süreklilik arz eder. Çünkü insanların ihtiyaçları sonsuz ve sürekli. Buna karşın kaynaklar son derece kısıtlıdır.

Siyasal karar alma faaliyeti toplumun bir veya birden çok kesimini ilgilendiren faaliyetlerdir. Siyasal karar alma organları bir sonraki bölümde açıklanacaktır. Çıkar ve baskı grupları ise siyasal karar alma sürecini sorunların teşhis edilmesinden başlayarak, kararın alınması, uygulanması ve denetlenmesi aşamalarının her birinde etkileyebilen aktörlerdir.

II. SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI

Siyasal karar alma organları buldukları siyasal sistemin özelliklerine göre değişiklik gösterebilirler. Örneğin bir monarşide her konuda son sözü kral söyleyebilirken modern demokrasilerde yönetilenler adına kararı yürütme ve yasama organları alırlar. Bu alınan kararlar ise bürokrasi eliyle uygulamaya geçirilir.

Çalışmanın sınırlandırılabilmesi amacıyla demokratik yöntemlerle idare edilen ülkelerdeki siyasi karar alma mekanizmaları incelenecektir.

Öncelikle siyasal karar almanın gerçekleştiği yapının ortaya konması gerekir. İdris Küçükömer bu yapıyı Anayasa ve ona uygun diğer kanunlar olarak tanımlamaktadır. Ona göre Anayasa ve diğer kanunlar siyasal karar alma mekanizmasının üst çatısıdır. Bu mekanizmanın alt yapısı ise gerçek demokrasilerde bir taraftan siyasi hammaddeyi ortaya çıkaran, diğer taraftan da alınacak kararın şekillenmesine etki yapan, yardım eden veya engelleyen halk içindeki kişiler, gruplar ve sınıflardır. İşte bu alt kısım siyasal karar alma mekanizmasından dışlanırsa o siyasi rejim demokrasi olmaktan uzaklaşır. (KÜÇÜKÖMER,1963)

Siyasi arenada boy gösteren bütün siyasi partilerin amacı iktidar olmak eğer iktidarda ise bu durumu devam ettirmektir. Ahmet Tan'a göre siyasal karar alma sürecinin temel aktörleri iktidar, muhalefet, bürokrasi, baskı grupları ve seçmenlerdir. (TAN, 2002:122-141)

Siyasal kararlar tüm toplum için bağlayıcı kararlardır. Buradan hareketle siyasal kararların hükümet, siyasi partiler, baskı grupları gibi çeşitli somut yapılar tarafından üretilerek yürütüldüğü ileri sürülebilir. Aynı şekilde siyasal kararların yöneldiği alan birey olmayıp doğrudan doğruya kamunun kendisidir. Yine siyasal kararlar çatışma ve uzlaşma terimlerini bünyesinde bulundurur. (ERYILMAZ,2004:141)

İlter Turan, siyasal karar alıcıları siyasa yapıcılar olarak adlandırmış, yasama ve yürütme organları olarak siyasal karar alıcıları ikiye ayırmıştır. (TURAN,1986)

Günümüz modern toplumlarında siyasal karar alıcılar parlamento üyeleri, siyasi partiler, yerel yönetimler ile onları etkileyen bürokrasi, sivil toplum örgütleri, çıkar ve baskı grupları, medya ve üniversitelerdir.

A) PARLAMENTO

Günümüz siyasal sistemlerinde parlamentolar yasa yapma görevini yüklenmişlerdir. Diğer bir deyişle parlamentolar modern demokrasilerin yasama organlarıdır. İlter Turan'a göre parlamentolar pek çok işleve sahiptir. Bunlar kural yapımı, temsil, meşrulaştırma-emniyet subabı-çıkış yolu olma, siyasal eğitim ve toplumsallaştırma, denetleme, hükümet danışmanlığı ve yargı işlevidir. (TURAN,1986;166-179) Bu işlevleri kısaca tanımlamak yararlı olacaktır.

Öncelikle parlamentolar yasa koyuculardır. Fakat bu yasaları kendi başlarına yapamazlar. Özellikle günümüzde gelişen teknoloji, iletişim ve uluslararası ilişkiler neticesinde parlamento üyelerinin her konuda yeterince uzman olması düşünülemez.

Burada bürokratlar, baskı grupları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri vb. unsurlar devreye girerler. Bu konu ileride işlenecektir. Burada önemli olan parlamentoların kimi ülkelerde sadece şekli olarak kalsa da modern demokrasilerde tüm toplumu bağlayıcı kararlar alabilmesidir.

Parlamentonun bir diğer işlevi temsildir. Yasama kurumlarının gelişmesi, geniş kitlelerin siyasal katılım hakkını elde etmesiyle bir paralellik gösterir. Şöyle ki milyonlarca insanın kendi kendilerini yönetmeye doğrudan katılması mümkün olmayacağından, bu işlevin belirli aralıklarla seçilen temsilciler tarafından yapılması kaçınılmazdır. (TURAN, 1986:169)

Parlamentoların her ülkede toplumun tüm kesimlerini temsil ettiği söylenemez. Örneğin Türkiye’de yüzde on seçim barajı mevcuttur. Bu oranın altında oy alan siyasi partiler ve dolayısıyla seçmenleri parlamentoda temsil edilemezler. İşte böyle durumlarda önceki bölümlerde değinildiği üzere çıkar ve baskı grupları temsil işlevi yerine getirirler. Yine de genel anlamıyla parlamentolar günümüz siyasal yaşamında temsil kurumlarıdır.

Parlamentoların üçüncü işlevi meşrulaştırma, emniyet subabı olma ya da çıkış yolu sağlama işlevidir. Bu işlevlerden kast edilen yasama ve temsil yeteneği olmayan parlamentoların bile bir şekilde varlığını sürdürmesidir.

Modern çağın siyasi diktatörlüklerinde göstermelik de olsa seçimler yapılmakta ve parlamentolar oluşturulmaktadır. Bu parlamentoların olmasının amacı iç ve dış kamuoyunda bir meşruiyet sağlamaktır.

Parlamentoların dördüncü işlevi siyasal eğitim ve toplumsallaştırma işlevidir. ‘‘Parlamentolar gerek seçmen kitlesini, gerek siyasal seçkinleri bilgilerle donatan ve yetiştiren kurumlardır.’’ (TURAN,1986:175)

Aynı şekilde parlamentolar toplumsallaşma sağlayan kurumlardır. Örneğin geniş ve bölgesel farklılaşmaların yaygın olduğu Hindistan, ABD gibi ülkelerde temsilcilerin ortak çatı altında bir araya gelmeleri , ortak değerlerin oluşmasına ve yaygınlaşmasına yardımcı olacaktır. Turan'a göre bu bütünleştirici tecrübe "ulusal düzeyde bir toplumsallaşma olayıdır."(TURAN,1986:176)

Parlamentoların beşinci işlevi denetim işlevidir. Demokrasilerin önemli özelliklerinden bir tanesi farklı kurumların birbirlerini denetlemesi yani çapraz denetimdir. İşte parlamentolar demokrasilerde bu denetimi yapacak kurumlardan bir tanesidir.(KONGAR,2000)

Modern demokrasilerde parlamentolar sistemin diğer kurumlarını özellikle yürütme organı ve bürokrasiyi denetlemekle yükümlüdürler. Gensoru açılması, tahkikat komisyonu kurulması denetleme yöntemlerindedir.(TURAN,1986)

Parlamentoların altıncı işlevi hükümete danışmanlık yapmaktır. Pek çok ülkede savaş ilan etmek, uluslararası anlaşmaları yürürlüğe koymak gibi görevler yürütme organlarına bırakılmamış, bu gibi konularda parlamento onayı aranmıştır. İşte bu işlev bir anlamda yürütme organına yani hükümete danışmanlık işlevi olarak algılanmıştır.

Parlamentoların sonuncu işlevi ise yargı işlevidir. Örneğin Türkiye'de millet vekillerinin dokunulmazlıkları vardır ve dokunulmazlıkları kaldırılmadan hiçbir konuda yargılanamazlar. Bu durumun istisnaları anayasada öngörüldüğü şekilde ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlardır.(GÖZLER;2005:190) Parlamento gerekli görürse bir millet vekilinin dokunulmazlığını kaldırabilir. İşte böyle durumlarda parlamentolar bir yargı işlevi gerçekleştirmiş olurlar.

B) SİYASİ PARTİLER

Siyasi partiler konusuna ilk bölümde değinilmiştir.Çalışmanın konusu açısından siyasi partilerin iktidarda ya da muhalefette bulunmaları önem arz etmektedir. Çünkü baskı grupları her iki durumda da farklı yaklaşımlar sergileyebilmekte ve farklı etkileme yöntemleri uygulamaktadırlar. Bu konu sonraki bölümlerde açıklanacaktır.

C) YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimler tüm dünyada kamu yönetiminin çok önemli ve vazgeçilmez aktörlerindedir. Bütün kamu hizmetlerinin merkezi bir anlayışla tek elden ve tek bir yerden sunulması mümkün değildir.

Yerel yönetimleri ortaya çıkaran sebepler fonksiyonel etkinlik, demokrasinin gelişmesi, özgürlük, özerklik ve yeniden paylaşım değerleridir. (ERYILMAZ,2004:121-124)

Yerel yönetimlerin pek çok işlevi vardır. Bunlardan bazıları şunlardır. Yönetime katılma, kararlarda isabet, kaynakların yeniden paylaşımı, idari ve mali özerklik sağlama, vb. Ruşen Keleş, yerel yönetimlerin varlık nedenlerini yönetsel ve toplumsal nedenler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. (KELEŞ, 2004:121-26)

Yönetsel nedenler tüm kamu hizmetlerinin tek bir merkezden sunulma olanaksızlığının yarattığı zorunluluklardır.

Toplumsal nedenler ise günümüzde ortaya çıkan yönetime katılma arzusudur. İnsanlar yerel düzeydeki yönetim organlarına daha kolaylıkla katılabilmektedirler.

Modern demokrasilerde örneğin Avrupa Birliğini oluşturan ülkelerde kabul edilen yerel yönetimlerin özerkliği kamu yönetimini etkileyen ve değiştiren bir kavramdır. 15 EKİM 1985 yılında Avrupa Konseyinin yetkili organlarınca

Strasbourg'da imzalanan Avrupa Yerel Yönetimler özerklik şartına göre yerel yönetimler kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanına sahip olmalıdır. (AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI. Md:1)

Buradaki özerklik kavramı idari ve mali konuları kapsamaktadır. Fakat özerklik bağımsızlık demek değildir. Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetiminin yasalarca sınırlandırılmasıdır.

Denetim korunması amaçlanan çıkarların önemiyle orantılı olmalı, kanuna ve anayasal ilkelere uygunluk sağlamak amacıyla yapılmalıdır.

Yerel yönetimlerin özerkliği onları çıkar ve baskı gruplarının hedefleri haline getirmiştir. Bu konuya bir sonraki bölümde yerel yönetimlerle çıkar ve baskı gruplarının ilişkileri açıklanırken değinilecektir. Fakat burada şu söylenmelidir ki yerel yönetimler siyasal sistemlerde önemli karar alıcılar arasındadır. Bu kararların sadece yerel nitelikte olması da gerekmemektedir. Yerel yönetimler ulusal ve uluslararası düzeydeki siyasal kararları da etkileyebilmektedirler.

Ç) BÜROKRASİ

Kamuyu ilgilendiren siyasal kararları alan ve aynı zamanda uygulayan aktörlerden bir tanesi de bürokrasidir. Bürokrasi sözcük anlamı olarak bürolarda çalışan görevliler eliyle yönetim; büroların-yönetimsel örgütlerin-kişisel olmayan ve kurallara dayanan yetkisi ve egemenliği anlamına gelmektedir.(BOZKURT,1998)

Sözlüklerde değişik bürokrasi tanımlamaları yapılmıştır. Çalışmanın konusu açısından bürokrasi siyasal kararların uygulamaya geçirildiği, çalışan personelin hak, sorumluluk ve ilişkilerinin yazılı olarak belirlendiği, bütün işlerin hiyerarşiye uygun olarak yerine getirilmesinin zorunlu olmasından dolayı formalitelerin önem kazandığı

kamu kurumları veya bu kurumlarda çalışan bireyler(DEMİR ve ACAR;2002) olarak kabul edilecek ve bu anlamda kullanılacaktır.

İlter Turan da benzer şekilde bürokrasiyi kamu yönetimiyle görevlendirilmiş kadroların tümü şeklinde tanımlamaktadır. (TURAN ,1986,198)

Bürokrasinin çeşitli işlevleri vardır. Öncelikle bürokrasi yasa ve kuralların uygulayıcısıdır. Siyasal karar alıcıların aldıkları kararlar bürokratlar dolayısıyla bürokrasi tarafından uygulamaya geçirilmektedir.

Bürokrasi kuralların uygulanması kadar uygulanacak kuralların yapımına da katkı sağlar. Son kararı siyasi yöneticiler verseler de bürokratlar kuralların hazırlanmasında sahip oldukları uzmanlıklarıyla son derece etkilidirler.

Bürokrasiler bir yönüyle baskı grubu gibi bir işlev de görürler. Turan'a göre bu işlev iki boyutludur. İlk boyutta bürokratlar kendi ortak çıkarları için karar vericileri etkilemeye çalışırlar. İkinci boyutta ise temsil ettikleri kesimin çıkarlarını savunurlar. Bütçe görüşmelerinde her bakanlığın kendi ödeneğini arttırarak temsil ettiği kesimlere daha fazla kaynak aktarma gayreti ikinci boyuta örnek olarak gösterilebilir. (TURAN, 1986)

Bürokrasinin bir diğer işlevi ise toplum ile siyasi yöneticiler arasındaki çok yönlü iletişimin sağlanmasıdır.

Bürokrasinin en önemli işlevi ise bir anlamda yargı işlevini andıran faaliyetlerde bulunmasıdır. İşçi-işveren uzlaşmazlıklarında Çalışma Bakanlığı'nın hakem rolü oynaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. (TURAN,1986)

Sonuç olarak şu husus önemle belirtilmelidir ki bürokrasi siyasal kararları uygulamaya aktaran ve sürekli büyüme eğiliminde olan bir yapılaşmadır. Durum böyle

olunca çıkar ve baskı gruplarının bürokratlara kayıtsız kalması düşünülemez. Çıkar ve baskı grupları ile bürokrasinin ilişkileri ileri bölümlerde açıklanacaktır

D) SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI

Sivil toplum örgütleri ve bir anlamda sivil toplum anlayışının türevleri olan çıkar ve baskı grupları çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılarıyla incelenmiştir. Burada kamu yönetimi sözlüğündeki sivil toplum örgütü tanımı verilecektir.

Sivil toplum örgütünden kastedilen hükümet dışı ya da gönüllü kuruluşlardır. Gönüllü kuruluşlar önceden belirlenmiş toplumsal , kültürel , sanatsal , bilimsel amaç ya da amaçlar çerçevesinde gönüllü olarak bir araya gelen, örgütlenen ve o amaçlar doğrultusunda faaliyette bulunan kişilerin oluşturdukları tüzel kişiliği ve sürekliliği olan örgütsel yapılardır. (BOZKURT,1998)

Sivil toplum kuruluşları Türkiye’de genellikle dernek veya vakıf statüsünde faaliyet göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları canlı, dinamik bir toplumun oluşmasına yol açan yapılardır. Mehmet Turgut’a göre demokrasinin kurulup kökleşmesi için devlet gücünden bağımsız kuruluşlara ihtiyaç vardır. İşte canlı bir toplum ve kökleşmiş bir demokrasi için ihtiyaç duyulan gönüllü özerk kuruluşlar sivil toplum örgütlerinin ta kendisidir.(TURGUT,1998)

E) MEDYA

Genel anlamıyla medya yazılı ve görsel basın demektir. Medyanın en bilinen işlevi iletişim sağlamasıdır. Sosyal bilimler sözlüğü medyayı kitle iletişim araçlarıyla eş anlamlı tutmakta ve geniş kitleleri eğlendirmek, kitlelere bilgi veya mesaj ileterek onları bilgilendirmek, yönlendirmek veya denetlemek gibi amaçlarla kullanılan televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi yazılı ve görsel araçlar şeklinde tanımlamaktadır. (DEMİR ve ACAR,;2002)

Yazılı ve görsel basın veya diğer adıyla medya her ülkede siyasal karar alma sürecinin en önemli aktörleri arasındadır. Medyanın kendisi siyasal karar alma sürecinin bir aktörü olmakla beraber aynı zamanda siyasal karar alma sürecinde bulunan bütün aktörlerin özellikle çıkar ve baskı gruplarının kullandığı bir araçtır.

Medyanın gücü kitlelere ulaşabilmesi ve kamuoyunu doğru bilgilendirebildiği gibi kamuoyu oluşturabilme gücünü de elinde bulundurmasıdır. Hasan Cemal anılarında 12 Mart 1971'de yaşanacak muhtıra öncesinde tek amaçlarının yayınladıkları YÖN ve DEVRİM dergileri vasıtasıyla silahlı kuvvetleri kışkırtıp önce bir darbe yaptırmak sonra da inandıkları devrimi gerçekleştirmek olduğunu ifade etmektedir. (CEMAL,1999)

Türkiye'de yaşanan 1960 ve 1980 yıllarındaki askeri müdahalelerde darbe yapıp yönetimi ele geçirenler öncelikle o dönemin tek yayın kuruluşu olan Türkiye Radyo ve Televizyon (TRT) kurumunu ele geçirmişler ve yönetime ne maksatla el koyduklarını TRT radyo ve televizyonu vasıtasıyla tüm dünyaya ifade etmişlerdir.

Sadece yukarıda yaşanan örnekler bile medyanın ülke yönetimlerindeki önemini göstermeye yeter niteliktedir.

Coşkun Can Aktan'a göre ise medya toplumdaki güç odaklarından bir tanesidir. Medya enformatik güç odağı olarak bilgi toplumu ve demokrasi açısından büyük önem taşısa da sınırsız bir güç haline gelmemeli, sınırlandırılmalıdır.(AKTAN,2003)

Medya bir yönüyle halkın yönetime katılımını sağlayabilecek araçlardan bir tanesidir. Özellikle yalnızca temsil hakkının verildiği bir seçim sürecinde, toplumu doğrudan ilgilendiren her kararın alınmasında medya kanalı ile katılım sağlanabilecektir. Bununla birlikte bu katılım karar alma sürecinde bir bilinç oluşturacak düzeyde olmalı , bu amaçla medyadan faydalanılmalı fakat medya tarafından belirlenmemelidir. (KAHRAMAN,1995) Başka bir ifadeyle medyalar kamuoyunu yansıtmalı fakat manipule etmemelidir.

Tüm olumlu ve olumsuz yönleriyle medya siyasal karar alma süreçlerinin en önemli aktörlerindedir.

F) ÜNİVERSİTELER

Üniversiteler siyasal karar alma sürecini kimi zaman doğrudan genellikle de dolaylı olarak etkileyen aktörlerdir.

Üniversiteler tüm modern demokrasilerde mevcut olan yüksek öğrenim kurumlarıdır. Siyasal karar alma sürecindeki hemen her aktörün bir şekilde yetiştirildiği eğitim kurumlarıdır. Eğitimin insan yaşamındaki rolü ise her şeyden önemlidir. İşte üniversiteler birer eğitim kurumu olma yönüyle tüm siyasal karar alıcıları yetiştirmekte ve dolaylı olarak verdikleri eğitim neticesinde siyasal karar alma sürecini etkilemektedirler.

Üniversiteler kendilerini ilgilendiren konularda siyasal karar alma sürecine doğrudan müdahil olabilmekte ve bir baskı grubu gibi işlev görebilmektedirler.

İster dolaylı ister doğrudan olsun üniversiteler tüm demokratik devletlerde siyasal karar alma sürecinin önemli aktörlerindedir. Çünkü toplumları ve bir ölçüde tüm dünyayı biçimlendiren teknolojik ve bilimsel gelişmeler eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bilim ve teknoloji siyasal karar alma sürecinin dışında olsa da bu süreci etkileyen bir aktördür. (TAN,2002)

Siyasal karar alma sürecinin aktörleri yukarıda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu süreç daha önce de belirtildiği gibi dinamik bir süreçtir. Zaman zaman bu dinamik sürece yeni aktörler de dahil olabilir.

Siyasi partiler, baskı grupları, sivil toplum kuruluşları ve yukarıda sayılan diğer yapılar siyasal karar alma sürecinin etkili aktörleridir. Bu siyasi yapılar temelde kamu problemlerini tanımlamakta, çözüm teklifinde bulunmakta, vatandaşların siyasi

önceliklerinin bir araya gelmesini sağlamakta, oy verenleri harekete geçirmekte ve hükümetle toplum arasında iletişim sağlamaktadırlar. İşte bu açıdan bakıldığında demokratik siyasal karar alma sürecinde yoklukları kabul edilemez bir gerçektir. (BURSTEIN ve LINTON;2002)

III. SİYASAL KARAR ALMA ORGANLARI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Çalışmanın bu bölümünde daha önce kavramsal boyutları incelenmiş olan siyasal karar alma sürecindeki aktörler ile çıkar ve baskı grupları arasındaki ilişkiler incelenecektir.

Önceki bölümlerde değinildiği üzere çıkar ve baskı grupları siyasal karar alma sürecindeki bütün aktörler ile ilişki kurabilmektedirler. Çıkar ve baskı grupları ile siyasal karar alıcılar arasındaki ilişkiler yasama organı ile kurulan, yürütme organı ile kurulan, yerel yönetimlerle kurulan, bürokrasi ile kurulan ve medya ile kurulan ilişkiler olarak beş alt başlık altında incelenecektir.

A) YASAMA ORGANI (PARLAMENTO) İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Parlamentolar hemen her siyasal sistemde önemli karar alma organlarından bir tanesidirler. Özellikle parlamentoların serbest siyasi seçimlerde oluşturulduğu ülkelerde milletvekilleri seçim öncesi ve seçim sonrasında baskı gruplarının en çok etkilemeye çalıştıkları hedeflerden bir tanesi olmuşlardır.

Baskı grupları önceki bölümlerde incelendiği üzere amaçlarına erişmek için çok değişik yöntemler kullanabilmektedirler. Baskı gruplarının yasama organını yani parlamentoyu oluşturan milletvekillerini etkilemek üzere kullandıkları birinci yöntem seçimler esnasında bir milletvekilini desteklemek veya karşı oy vermek şeklinde gerçekleşmektedir. Bu destek maddi de olabilmektedir. (AY,2003:214)

Baskı gruplarının parlamentoyu etkileme yöntemlerinden bir tanesi de kendi üyelerinin özellikle yönetici kadrolarının bir kısmının milletvekili olarak parlamentolara dahil edilmesidir. Önceki bölümlerde örneklendiği gibi Türkiye’de işçi sendikaları başkanlığı yapmış Bayram Ali Meral, Rıdvan Budak ve Necati Çelik seçimlere katılmış ve parlamentoya milletvekili olarak girmişlerdir.

Baskı gruplarının parlamentoları etkileme faaliyetlerinden belki de en önemlisi yüz yüze görüşme ve lobiciliktir. Baskı grupları kendilerini ilgilendiren siyasal kararların alınması esnasında karar alma sürecinin her aşamasına katılarak bu süreci kendi üyelerinin çıkarlarını maksimize etmek için etkilemeye çalışırlar. Baskı grupları öncelikle alınacak karara dayanak olacak konularda ön bilgiler sunabilir, hatta kanun teklifleri hazırlayabilir, hazırlanan kanun tekliflerini destekleyebilir ya da engelleyebilirler.

Baskı gruplarının parlamento üyelerini etkilemek için kullandıkları tüm yöntemlerin amacı öncelikle parlamento üyelerini isteklerinin haklı ve meşru olduğu konusunda inandırmaktır. Eğer bunu başaramazlar ise kendi çıkarlarına zarar vereceğine inandıkları kanunun çıkmasını engellemeye çalışırlar. Kanunun çıkmasını engelleyemezlerse, kanunun geri alınmasına çalışırlar. Burhan Kuzu baskı gruplarının bu yöntemleri uygularken ellerindeki en büyük kozunun seçmenlerin oyu olduğunu vurgulamış ve 1961 seçimlerinden önce Türkiye’de TÜRK-İŞ adlı işçi sendikasının 9 milletvekilini işçi ve toplum aleyhinde çalıştıkları gerekçesiyle seçmenlere şikayet etmesini örnek göstermiştir. Bu milletvekilleri ya seçimi kazanamamış ya da seçimden çekilmişlerdir.. (KUZU,1985:97)

Baskı grupları parlamenterleri etkilemeye çalışırken değişik zamanlarda parlamentolara ziyaretler gerçekleştirebilirler. Örneğin Türkiye’de çok etkili bir baskı grubu olan Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği (TÜSİAD) yayınladığı bir bültenle TÜSİAD parlamento İşleri Komisyonunun 24 KASIM 2004’te parlamentoyu ziyaret ederek iktidar ve ana muhalefet partisi grup başkan vekilleri ve önemli komisyon

başkanları ile görüşmelerde bulunduğunu kamuoyuna duyurmuştur. Görüşülen konular ise AB üyelik süreci, siyasi ve *ekonomik* istikrar ortamının yerleşmesi, hukuk düzeni ve yargı reformu, *yatırım ortamının iyileştirilmesi*, siyasi partiler ve seçim kanunları gibi konulardır.(TUSIAD, Basın Bülteni,2004)

Yukarıda italik harflerle belirtilen konular açıkça görüldüğü üzere ekonomik yani maddi hususlara dayanmaktadır. TÜSİAD elbette bu görüşmelerde beklentilerini siyasal karar alıcılara yüz yüze görüşme ile iletmiştir.

Tayyar Arı kimi baskı gruplarının tüm zamanlarını yasama sürecini yani parlamentoları etkilemeye ayırdığını, fakat bunun yürütme gibi diğer siyasal karar alıcıları etkilemeye çalışmadıkları anlamına gelmediğini vurgulamaktadır. Elbette ki tüm baskı grupları amaçları neyi gerektiriyorsa onu yapmaktan kaçınmaz ve bu amaçlarla ilgili her aktörü etkilemeye çalışırlar. Ve bu amaçla parlamentoları etkilemek için kullanılan yöntem özellikle ABD’de lobicilik olarak adlandırılmıştır. (ARI,1997:135)

Sonuç olarak çıkar ve baskı gruplarının modern demokrasilerde en çok etkilemeye çalıştıkları organlardan biri olan parlamentolar mevcut seçim ve yönetim sistemleri devam ettikçe her zaman etkileme faaliyetlerine maruz kalacaklardır. Çünkü toplumu ilgilendiren tüm yasama faaliyetleri parlamentolarda gerçekleşmektedir.

Baskı gruplarının özellikle ilgilendiği uluslararası yapılardan bir tanesi de AB’nin önemli organları arasında yer alan Avrupa Parlamentosudur. Önceki bölümde de değinildiği üzere AB’nin önemli karar alma organları arasında bulunan Avrupa Parlamentosunu etkilemeye çalışan üç tip baskı grubu mevcuttur. Bunlar Eurogruplar, ulusal federasyonlar ve AB dışındaki ülkelerden gelen özellikle çok uluslu şirketlerin oluşturduğu baskı gruplarıdır. Bu konuya daha önce değinilmiştir. Çalışma konusu açısından en çok önem taşıyan husus Avrupa Parlamentosunun etkinliğinin görüş bildirmekle sınırlı kaldığı dönemde çıkar ve baskı gruplarının etkilemeye çalıştıkları bir merkez olmayışıdır. Diğer bir deyişle ne zamanki Avrupa Parlamentosunun ortak karar

alma ve işbirliği prosedürü altında karar alma ile ilgili yetkileri genişletilmiş, işte tam bu dönemde Avrupa Parlamentosu üyeleri baskı gruplarının hedefi olmuşlardır. (ALKAN,1999:47)

Avrupa Parlamentosunun ve Avrupa Birliğini etkilemeye çalışan grupların büyük çoğunluğu (%95) ekonomik amaçlı baskı gruplarıdır.(ALKAN,1999:50) Bununla birlikte sosyal amaçlı baskı gruplarının giderek artan oranda parlamentoları etkilemeye çalışacağı da öngörülebilir bir gerçektir.

Tüm bunlar göstermektedir ki baskı grupları, gönüllü kuruluşlar gibi sosyal içerikli örgütlenmeler siyasal kararlar üzerindeki etkinliklerini giderek artırmaktadırlar. Buradaki en önemli tehlike ise siyasal karar alma sürecinin temel aktörü olan siyasi partilerin toplumsal destekten yoksunlaşması ve STK'nın siyasi partilerin işlevini üstlenmesidir. Bu durum demokrasinin işleyişini tehlikeye düşürebilir.

B) YÜRÜTME ORGANI İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Modern demokrasilerin pek çoğunda yasama, yürütme ve yargı işlevleri kuvvetler ayrılığı prensibine göre kurumlaşmıştır. Sosyal bilimler sözlüğüne göre kuvvetler ayrılığı “herhangi bir siyasal sistemde devletin üç temel işlevi olan yasama, yürütme ve yargının ayrı ayrı ve birbirini denetleyen organlar tarafından yerine getirilmesi” (DEMİR ve ACAR,2002;260) şeklinde tanımlanmaktadır.

Modern demokrasilerde genellikle yürütme organı devlet başkanı ve hükümetten oluşur. Türkiye Cumhuriyeti anayasası” yürütme yetkisi ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” (T.C. ANAYASASI, Md.8) hükmünü amirdir. Bu maddede açıkça görüldüğü üzere yürütme organı devlet başkanı ve hükümet (Bakanlar Kurulu) olarak iki başlı bir yapıdadır.Turan’ a göre bunun sebebi özünde her toplulukta mevcut olan çıkar çatışmalarını da içeren siyasetin muhtemel toplumsal bölücülükle

sonuçlanabilecek etkilerini telafi etme düşüncesidir.(TURAN, 1986, 189) Diğer bir deyişle devlet başkanı partizanca mücadelenin dışında olup rejimin meşruluğunu temsil eden bir makamdır.

Yürütme organlarının da çeşitli işlevleri vardır. Turan' a göre bu işlevler siyasal, yasal ve idari liderlik, dış siyaset yapımı, silahlı kuvvetlerin komutası, yargı ve temsil işlevidir.(TURAN, 1986: 195-197)

Yürütme organlarının yukarıda sayılan işlevlerinden siyasal, yasal, idari liderlik ile dış siyaset yapımı çıkar ve baskı gruplarının etkinlik sağlama faaliyetlerine alabildiğince açıktır. Örneğin hükümetler sorunların saptanması, çözüm üretilmesi elde mevcut kaynakların çeşitli sorun alanlarına dağıtılması gibi görevlerle yükümlüdürler. İşte tam bu noktada çıkar ve baskı gruplarının faaliyetleri başlamaktadır.

Çıkar ve baskı grupları hükümetleri (yürütme organlarını) sorunların teşhis edilmesinden başlayarak, çözüm üretilmesi ve kaynak dağıtılmasına kadar her aşamada önceki bölümlerde ayrıntılarıyla açıklanan yöntemleri kullanarak etkilemeye ve üyelerinin çıkarlarını maksimize etmeye çalışırlar. Örneğin Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu (TŞOF) 12 Nisan 2006 tarihli Sabah Gazetesinde yarım sayfa ilan vererek medyayı kullanarak kamuoyu oluşturmak ve hükümeti etkilemek istemiştir. Bahis konusu ilanda TŞOF çeşitli illerde yaşanan ve 150 taksici esnafının öldürülmesine yol açan gasp olaylarını önlemek için hükümetten bir defaya mahsus olmak üzere koruma kabinli yeni model taksiler için özel tüketim vergisi (Ötv) ve katma değer vergisi (kdv) indirimi talep ettiklerini “ *ölüyoruz duyun sesimizi diye defalarca haykırdık duyan olmadı*” gibi tehditkar ve suçlayıcı ifadelerle beyan etmiştir. (SABAH,12.04.2006:17)

Yukarıda açıklanan olay bir baskı grubunun üyelerine fiziki güvenlik ve maddi çıkar sağlamak adına medyayı kullanarak kamuoyu oluşturma ve hükümeti zor durumda bırakma faaliyetidir.

Yürütme organlarının (hükümetlerin) çıkar ve baskı gruplarının faaliyetlerine açık olan bir diğer işlevi ise dış politika sahasıdır. Önceki bölümlerde çıkar ve baskı gruplarının işlevleri incelenirken bu husus incelenmiştir. Yine de her hükümetin özellikle başbakan ve dışişleri bakanının dış gezilerine pek çok iş adamının katılması bu konunun en güzel örneğini teşkil etmektedir. Ayrıca hükümetler kendi ülkelerine ait firmaların diğer ülkelerden alacaklarını dahi dış politika konusu yapabilmektedir.

Yine herhangi bir hükümetin diğer hükümetlerle ekonomik anlaşmalar imzalaması ya da insan hakları, çevre sorunları gibi bağlayıcı metinlere imza atması bütün çıkar ve baskı gruplarını yakından ilgilendirmektedir.

Türkiye'nin önde gelen baskı gruplarından birisi olan Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) tüzüğünde amaçlarından bir tanesinin ülkenin iç ve dış sorunları ile ilgili görüş ve öneriler oluşturmak ve karar organlarına aktarmak olduğunu açıkça ifade etmektedir.(TÜSİAD TÜZÜĞÜ,MD : 3)

Çıkar ve baskı gruplarının hükümetleri etkilemeye çalışmaları yukarıda değinilen kuvvetler ayrımı prensibinin doğal bir sonucudur. Modern demokrasilerde hükümetlerin seçimle iş başına gelen meşru siyasi partilerce oluşturulduğu farz ve kabul edilirse bu durumda siyasi partilerle çıkar ve baskı grupları arasında oluşan ilişkilerden söz etmek gerekecektir.

Çıkar ve baskı grupları arasındaki ilişkiler partilerin iktidar ya da muhalefette oluşlarına göre farklılık gösterebilmektedir. İktidar partisi ile çıkar ve baskı grupları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ortaya çıkan hususlar aşağıda olduğu gibi gözlemlenebilir.

Öncelikle hükümetler modern demokrasilerde buldukları sorumlu mevkilere seçimle gelmişlerdir. Oysa baskı grupları için böyle bir durum söz konusu değildir. Bununla birlikte her baskı grubu doğrudan ya da dolaylı bir şekilde siyasi iktidarın unsurlarını kendi üyelerinin çıkarlarını maksimize etmek ya da muhtemel çıkar

kayıplarını engellemek maksadıyla etkilemeye çalışırlar. Bu amaçları gerçekleştirmenin en etkili yöntemi ise baskı grupları için kendi çıkarlarına halel getirmeyecek hükümetlere sahip olmaktır.

Baskı grupları kimi zaman daha seçim aşamasında kendi çıkarlarını savunacaklarına inandıkları milletvekili adaylarını destekleyebilirler. Bu amaçla kendi yöneticilerini özellikle iktidarı elde edeceğine inandıkları partilerin kontenjanından milletvekili yapmak isterler.

Bazı baskı grupları ile siyasi partiler arasında organik bir bağ mevcut olabilir. Böyle durumlarda siyasi partinin iktidara gelmesi bir anlamda o baskı grubunun iktidara gelmesidir. Daha önce de belirtildiği üzere İngiliz İşçi Partisi örnek gösterilebilir.

Siyasi iktidarlar yani hükümetler ister tek parti isterse koalisyon hükümeti olsunlar baskı grupları bir takım avantajlar sağlamak isterler. Bu avantajlara gümrük himayesi, ihracat primi, kredi, ihracat istisnası, vergi muafiyeti gibi hususlar (AY,2003:204) örnek gösterilebilir.

Baskı gruplarının muhalefet partileriyle olan ilişkileri ise şu şekilde sıralanabilir.

Öncelikle her parti iktidarı elde etme amacındadır. Bu nedenle baskı grupları için her parti şimdi olmasa bile muhtemel bir hükümet veya hükümet ortağı olabilecek bir yapıdır.

Partiler muhalefette bile olsa baskı gruplarının emellerine hizmet edebilirler. Örneğin hükümetin icraatlarından memnun olmayan baskı gruplarının muhalefet partileriyle iş birliği yapabildikleri ve hükümet faaliyetlerin sekte vurmaya çalıştıkları bir sır değildir.

Baskı grupları iktidara gelebilecek muhalefet partilerine de maddi yardımda bulunmaya devam ederler. Çünkü yukarıda belirtildiği üzere muhalefet partileri yarının muhtemel iktidarlarıdır.

Baskı gruplarının siyasi partilerle ister iktidar ister muhalefette olsunlar ilişki kurdukları bir gerçektir. Fakat bunun tam tersi de söz konusudur.

Siyasi partiler de çıkar ve baskı grupları ile ilişkiler kurmakta ve hatta onları etkilemeye çalışmaktadırlar. Çünkü her siyasi partinin amacı iktidarı elde etmektir. Bu amaç için siyasi partiler baskı gruplarının yönetim kademelerine kendi ideolojilerine destek vereceğini düşündükleri şahısları geçirmeye çalışırlar.

Siyasi partilerle baskı grupları arasındaki ilişkiler bu çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Burada ilave edilecek husus siyasi partilerin siyasal karar alma sürecinde kamusal mal ve hizmetlere olan talebin belirlenmesinde önemli görevler üstlendiğidir. Özellikle çok partili temsili demokrasilerde seçmenler aynı zamanda kamusal mal ve hizmet tüketicileri olarak doğrudan tercih belirtmek yerine belli süreler için parti programları çerçevesinde bir siyasi partiye oy vererek tercih açıklamış olmaktadır. (SAKAL,ty) Dolayısıyla siyasi partiler ister iktidarda isterse muhalefette olsunlar çıkar ve baskı gruplarının yakın ilişkiler kurarak etkilemeye çalıştıkları siyasi aktörlerdir.

C) YEREL YÖNETİMLER İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yerel yönetimlerin kavramsal boyutu bir önceki bölümde incelenmiştir. Bu bölümde çıkar ve baskı grupları ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiler incelenecektir.

AB Yerel yönetimler özerklik şartı özellikle Avrupa'da yerel yönetimlere idari ve mali açıdan özerklik sağlamaktadır. İdari ve mali açıdan yerel yönetimlere sağlanan özerklik onları bir anlamda kamu kaynaklarının dağıtıcılarından biri haline getirmiştir.

Bu durum ise kaçınılmaz olarak yerel yönetimleri çıkar ve baskı gruplarının etkilemeyi umdukları hedefler haline getirmiştir.

Yerel yönetimlerin daha etkin hale getirilmesi için yapılan çalışmalar yönetim kavramının literatüre dahil olmasına yol açmıştır. Kamu Yönetimi Sözlüğüne göre yönetim “bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen”(ERGUN,1998:274) olarak tanımlanmaktadır. Yönetimden kasıt tüm toplumsal aktörlerin harekete geçirilerek bir şekilde yönetim sürecine katılmasının sağlanmasıdır.

Ferhat Akbey'e göre idare, yönetim sisteminde ne yapmalı yerine nasıl yapmalı sorusuna cevap bulmaya çalışmaktadır. Zaten yaşanan küreselleşme tüm yönetimleri özellikle yerel yönetimleri kamu hizmetlerinin tamamının görülmesi fikrinden uzaklaştırmış bunun yerine bir takım yetki ve sorumlulukların kamusal olmayan kuruluşlara devredilmesi kabul edilmiştir. İşte tam bu aşamada her düzeydeki idare toplumun sadece örgütlü kesimlerinden gelen istekleri dikkate almak ve mümkün olduğunca az hizmet sunmak durumunda kalacaktır. Bu durumun doğal sonucu ise idare dışı organizasyonların karar alma ve uygulama süreçlerine dahil edilmesinin kaçınılmaz olduğudur.(AKBEY ve SARAÇ,.2005)

Küreselleşme ve yönetim kavramları yerel yönetimleri en düşük düzeyde kamusal hizmet sunmaya yöneltmiştir. Örneğin günümüzde A.B.D'de her yönetim düzeyinde kamusal ve kamusal olmayan ortaklıklar artarak devam etmektedir. Bu yeni durum ise yönetimleri bir çok yatay ve dikey ilişkilerin odağına yerleştirmiştir. Yatay ilişkilerden kastedilenler kamusal hizmetlerin koordine edilmesi ve hükümet dışı kuruluşlarla yapılan ortaklıklarla gelişen ilişkilerdir. Dikey ilişkiler ise klasik hiyerarşik bürokrasi ve ABD'deki çok kademeli federal sistem arasındaki ilişkilerdir.(KETTLE,2000)

Yukarıda bahsedilen durum baskı gruplarının siyasal karar alma ve uygulama sürecine nasıl dahil edildiklerini gösteren bir durumdur. Diğer bir deyişle baskı

gruplarının yönetimde karar alma sürecine aktif olarak katılmaları yönetim kavramını ortaya çıkarmıştır. Fakat baskı gruplarının katılımı ve yönetim kavramı pratikte özellikle yerel yönetimlerin bünyesinde bir takım sorunlar yaratacaktır. Kettle'a göre bu sorunlar uyum, kapasite ve kapsam boyutunda olacaktır.(KETTLE,2000)

Uyumdan kastedilen geleneksel hiyerarşik-bürokratik dikey yönetim sistemine etkin bir şekilde yatay yönetim sisteminin adapte edilip edilemeyeceğidir.

Kapasite problemi ise yönetim ve küreselleşme ile kendisine farklı modeller yüklenen yönetimlerin bunları başarmak için hangi imkan ve kabiliyetlere sahip olması gerektiğidir.

Üçüncü yönetim sorunu ise kapsamdır. Buradan kastedilen ise farklı yönetim düzeylerinin fonksiyonlarının sınıflandırılması ve merkezi yönetimlerin rolünün yeniden belirlenmesidir. (KETTLE,2000)

Çıkar ve baskı grupları yerel yönetimleri etkilemeye çalışırken önceki bölümlerde incelenen yöntemlerin hemen tamamını uygulamaktan çekinmezler. Bununla birlikte belki de en çok uygulanan yöntem icraatları beğenilmeyen yerel yönetimlerin mensup oldukları partilerin merkez yönetimlerine şikayet edilmesidir. Örneğin AFYONKARAHİSAR Belediyesi 2006 yılında sabit Pazar yerinin kaldırılması kararı aldıkları için esnaf tarafından mensup oldukları iktidar partisine açıkça şikayet edilmişlerdir. (KOCATEPE GAZETESİ, 23-30 Nisan 2006)

Erkan, bilgi çağı olarak adlandırdığı küreselleşmenin yeni bir toplumsal doku ve örgütlenme ile daha sinerjik bir toplum öngördüğünü ifade ederek devletin bir sosyal yatırım devleti haline gelmesinin kaçınılmaz olduğunu ve bu sosyal yatırım devletinin birlikte çalışacağı unsurların başında ise işçi, işveren sendikaları ile gönüllü kuruluşların geldiğini vurgulamaktadır. (ERKAN,2000)

Çıkar ve baskı grupları ile yerel yönetimler arasında rüşvet ilişkisinin kurulması görülmemiş bir durum değildir. Yakın geçmişte İstanbul Büyükşehir Belediyesi kuruluşlarından İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresinde (İSKİ) yaşanan rüşvet skandalı tüm medyada yer almış ve rüşvet ilişkisi gözler önüne serilmiştir.

Yerel yönetimler ile çıkar ve baskı grupları arasındaki ilişkiler sadece ekonomik boyutta gerçekleşmemektedir. Sosyal amaçlı baskı grupları de özellikle başı boş hayvanların itlaf edilmesi durumunda yerel yönetimlere şiddetli baskılar uygulayabilmektedir. Buna karşın yerel yönetimler bu tür protestolarla karşılaşmamak için hayvan barınakları işletmeye başlamışlardır.

Baskı grupları açısından bakıldığında yerel yönetimleri etkilemek siyasi iktidarı etkilemekten görece daha kolaydır. Bunun sebebi ise yerel ölçekteki kararların daha dar bir coğrafyada ve daha az sayıda karar verici tarafından alınmasıdır.

Kısaca toparlamak gerekirse günümüz modern demokrasilerinde yerel yönetimler önemli karar alma organları arasındadır. Dünyadaki genel eğilim ise yerel yönetimlerin daha güçlü ve daha özerk bir yapıya kavuşması şeklindedir. Ekonomik açıdan daha güçlü ve özerk yerel yönetimlerin gelecekte artan oranda çıkar ve baskı gruplarının etkilerine maruz kalacağı öngörülebilir.

Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta ise yerel yönetimlerin kendi bölgelerine daha fazla kaynak aktarılması hususunda merkezi yönetimlere etkide bulunmak amacıyla çıkar ve baskı grupları ile ortak hareket edebileceğidir. Diğer bir deyişle yerel yönetimler içinde buldukları karar alma sürecini kendi lehlerine çevirmede zaman zaman bir baskı grubu gibi davranabileceklerdir.

Ç) BÜROKRASİ İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARININ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bürokrasinin çıkar ve baskı gruplarının hedeflerinden biri haline gelmesi bürokratların alınan siyasal kararların uygulayıcısı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bürokrasinin sahip olduğu nitelikler toplumların yapısına ve siyasal kültürüne göre değişiklikler gösterebilmektedir.

Türkiye’de bürokrasi tanzimat döneminde kurulmaya başlanan bir yapıdır. Yapılan çalışmalar neticesinde yetiştirilen bürokratların başarılı yönetimler göstermesi sayesinde sivil bürokrasinin gücü artmış ve İstanbul tanzimattan sonra gerçek bir hükümet merkezi durumuna gelmiştir.(SANDER,1989:237) Zamanla bürokrasi durumunu daha da kuvvetlendirmiş ve Cumhuriyet döneminde hemen her konuda çok önemli siyasal karar alıcıların içine dahil olmuştur.

Çıkar ve baskı grupları siyasi otorite tarafından alınan kararların uygulayıcısı durumunda olan bürokratlarla yakın ilişki kurmak isterler. Örneğin çıkar ve baskı grupları hükümetin aldığı karardan memnun değillerse ve hükümet kararlarını boykot etmek isterlerse bu işi bürokratlarla başarmak zorundadırlar. Çünkü bürokratların alınan siyasal kararları uygulamakta ağırdan alması bile bir anlamda hükümet faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir.

Türkiye’de yakın zaman kadar emekli olmuş bürokratların özellikle yüksek rütbeli emekli askerlerin büyük şirketlere yönetici yapıldığı görülmüştür. Böyle bir durum toplumda pek de hoş karşılanmamaktadır. Nitekim Kongar demokrasinin yerleşmesi için Türkiye’nin güçlü bir sermaye ile güçlü ve örgütlü bir işçi sınıfına ihtiyaç duyduğunu vurgularken (KONGAR,2000:60), Türkiye’nin önde gelen baskı gruplarından TÜSİAD’ın iş ahlakı ilkelerini yeniden düzenleme girişimi ile ilgili olarak, TÜSİAD üyelerinin iş yerlerinde hiçbir milletvekili ve kamu görevlisini ne ad

altında olursa olsun çalıştırılmamasını demokrasinin yozlaştırılmasını engellemesi bakımından çok önemli gördüğünü ifade etmiştir. (KONGAR,2000:63)

Bürokrasinin görevlerinden bir tanesi siyasal karar alıcılara siyasal kararlarla ilgili bilgi ve belge aktarmaktır. Baskı grupları bürokrasinin bu görevinde bürokratları etkileyebilir, kararların kendi yararlarına uygun olarak çıkmasını sağlamak için siyasal organlara aktarılacak bilgi ve belgeleri manipule edebilirler. Eline bir anlamda eksik veya değiştirilmiş veriler verilen siyasi iktidarlar istemeden de olsa baskı grupları lehine karar vermiş olabilirler.

Baskı grupları bürokratları etkilemek için hediye ve rüşvet verebilirler. Keza eylemlerinden memnun olmadıkları bürokratları onların tayin yetkisini elinde bulunduran siyasalere şikayet edebilirler. Böylelikle bürokratları baskı altında tutmak isterler.

Baskı gruplarının bürokrasiyi kendi etkileri altında bulundurmak istemesinin nedenlerinden bir tanesi de bürokrasinin devamlı ve istikrarlı bir statüye sahip olmasıdır. Diğer bir deyişle hükümetler seçimle değişebildiği halde, bürokrasiler fazla değişikliğe uğramadan tüm topluma kamu hizmetlerini sunmaya devam ederler. (ERYILMAZ, 2004:218) Bu açıdan bakıldığında bürokratlar çıkar ve baskı grupları için daha kalıcı ve uzun süre etki sağlayabilecek hedeflerdir.

Bürokratların kendilerinin de zaman zaman bir baskı grubu gibi davranabilecekleri ve kendilerine bir takım haklar sağlayabilecekleri önceki bölümlerde belirtilmişti. Buna karşın siyasi iktidarlar da bürokrasiyi etkilemeyi amaçlayabilirler ve bu amaçla kendilerine yakın gördükleri baskı gruplarını kullanabilirler. Diğer bir deyişle bürokratik kadroları değiştirmek isteyen hükümetler toplumsal tepkiden kurtulmak amacıyla baskı gruplarını kullanabilirler. Örneğin çalışma bakanlığındaki bürokratları değiştirmek isteyen hükümetler kendilerine yakın olan işçi ve işveren sendikalarının memnuniyetsizliğini neden olarak gösterebilirler.

Bürokrasi zaman zaman siyasi partilere de egemen olabilmiştir. Türkiye’de çok partili yaşama 1946 yılında geçilmiştir. Bu dönemdeki ordu-siyaset ilişkilerini inceleyen Ümit Özdağ Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) kurulduğu günden ikinci dünya savaşının sonuna kadar, aşamalı olarak önce asker-sivil devrimci bürokrasinin daha sonra ordu destekli sivil bürokrasinin ve en sonunda da devrimci niteliğini ve ordu desteğini yitirmiş bürokrasinin parti içindeki diğer gruplara egemen olduğu bir süreci yaşadığını (ÖZDAĞ,1981 : 152) ifade etmektedir.

Genel olarak bürokratik yönetim süreçlerinin iyi niyetli bürokratlarca kamu yararını maksimize etmek amacıyla gerçekleştirdiği kabul edilir. (OĞUZ,2003:122) Fakat durum her zaman için böyle değildir. Bürokratların tamamı olmasa bile bir kısmı şahsi çıkarlarını da kendileri için konulan kısıtlamalar çerçevesinde artırmak isteyebilirler. Bu durum ise baskı grupları için bulunmaz bir fırsat yaratır. Bu fırsat rant dağıtıcı bürokratlarla rant kollayıcı baskı gruplarının yollarının kesişmesi demektir.

Sonuç olarak şu husus önemle belirtilmelidir ki siyasi otorite siyasal kararların alıcısı olsa da bu kararların uygulayıcısı bürokrasidir. Bu nedenle bürokrasi siyasal karar alma ve uygulama sürecinde baskı gruplarının etkilemeye çalıştıkları önemli hedeflerdendir.

D) MEDYA İLE ÇIKAR VE BASKI GRUPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Günümüz dünyasında yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde haberleşme-iletişim olanakları hem çok çeşitlenmiş hem de hız kazanmıştır. Ayrıca yazılı ve görsel iletişim araçları milyarlarca insana ulaşabilmektedir. Bu nedenle medya günümüzde toplumsal ve siyasi hayatı etkileyen çok önemli bir olgudur.

Çıkar ve baskı gruplarının medya ile kurdukları ilişkiler iki alt kategoride incelenebilir.

Öncelikle medyanın kendisi yerel, ulusal ya da uluslararası boyutta olması farketmeksizin bir baskı grubudur. Özellikle uluslararası medya grupları çok önemli miktarlardaki maddi gücü ellerinde bulundurmakta, uydu teknolojisini kullanarak dünyanın en ücra köşelerine bile ulaşabilmektedirler.

Medyalar yerel ve ulusal ölçekte de birer baskı grubudurlar. Medyanın elinde bulundurduğu güç kitleleri etkileme, kamuoyunu yansıtma ve hatta kimi zaman kamu oyunu oluşturma gücüdür.

Baskı gruplarının medya ile ilişki kurması daha çok baskı gruplarının medyayı kamuoyuna ulaştırmak için kullanması şeklinde gerçekleşir. Her ne kadar medya yoluyla siyasal karar alıcıları etkilemeye çalışmak önemli miktarlarda harcama gerektirse de maddi açıdan güçlü olan baskı grupları bu harcamaları karşılayabilir.

Medya ile iyi ilişkiler kurmak sadece baskı gruplarının değil aynı zamanda tüm siyasi partilerin de amaçlarındandır. Çünkü medya , okur yazarlık oranının yüksek olduğu, radyo ve televizyonun yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde toplumsal hareketin başlatılıp geliştirilmesinde ve kamuoyunda hakim kanaatlerinin oluşturulmasında büyük rol oynarlar. (TAN,2002 : 70-71) Bu nedenle siyasi partiler de büyük kitlelere ulaşmak için medyaya ihtiyaç duyarlar.

Zaman zaman baskı grubu yöneticileri ile siyasal karar alıcıların birbirleri ile olumlu ya da olumsuz şekilde medyaya demeç verme yöntemi ile ilişki kurdukları da bir gerçektir.

Baskı grubu medya ilişkilerinden amaçlanan bir diğer fayda ise baskı grupları için toplumun büyük kesimlerinin desteğini almaktır. Diğer bir deyişle baskı grupları medyayı kullanarak toplumun büyük kesimlerini isteklerinin haklı olduğu konusunda ikna etmek isterler.

Sonuçta ifade edilmesi gereken husus ise medyanın kendisinin bir baskı grubu olduğu kadar çıkar ve baskı gruplarının ve siyasal karar alıcıların birbirlerini etkilemek için kullandıkları bir araç olduğu gerçeğidir. Can Aktan'a göre medya toplumda enformatik bir güç odağıdır ve medya özgür olsa da sınırsız bir güç olmamalı gücü sınırlandırılmalıdır.(AKTAN,2003 : 308-309)

SONUÇ

Günümüz dünyası teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla gerçekleştiği ve aynı hızla dünyanın en ücra köşelerine bile yayıldığı zamanları yaşamaktadır. İletişim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler neticesinde çağdaş insanın dünyadaki tüm yeni fikir akımlarından ve yeni değerlerden haberdar olup etkilenmesi kaçınılmazdır.

Çağdaş insanı etkileyen yeni değerlerden bazıları yönetim, aktif katılım, çoğulculuk v.b. gibi yeni kavramlardır. Bu kavramların hepsi temelde siyaset ve yönetimle ilgilidir. Günümüz insanı artık yönetimde daha fazla söz sahibi olmak istemektedir. Günlük siyasal hayatta toplumun yasama hakkı ve egemenliğin tek sahibi olma hakkını açıklayan milli (Ulusal) irade kavramıyla yetinilmemeli ; siyasi parti ve baskı gruplarının daha serbest örgütlenmeleri sağlanmalı ve hatta teşvik edilmelidir.

Siyasi iktidarlar karşısında daha fazla söz sahibi olmak ve kıt kaynaklardan daha fazlasına sahip olmak güdüsü bireyleri kendi gibi olanlarla işbirliğine itmiş ve bu işbirliği bir takım organizasyonlar oluşturmuştur. İşte yeni toplumsal ve siyasal yaşamın çoğulcu çehresi neticesinde ortaya çıkan bu organizasyonlar çıkar ve baskı gruplarıdır.

Günümüzde bir hayli mesafe katedilmesine rağmen toplumun örgütlenmesi hiçbir zaman yeterli olmamış önemi de anlaşılamamıştır. Hatta zaman zaman baskı gruplarından şikayet edilmiştir. Oysa baskı grupları , siyasal hayatın , siyasi partiler kadar önemli ve gerekli kurumlardır. Bu kurumların yetersizliği siyasal ve toplumsal hayatın dengelerinin bozulmasına yol açar. Çünkü toplumsal taleplerin siyasal karar

alıcılara iletilmesi siyasi partiler ve baskı grupları kanalı ile olmaktadır. Eğer toplumun bazı kesimleri diğer kesimlerine nazaran örgütlenerek toplumsal taleplerini karar alıcılara iletebilecek bir mekanizmayı işletir hale gelmişlerse siyasal dengelerin bu kesimler lehine oluşması kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır. Bu durumda örgütsüz veya örgütlemeye yetersiz kesimlerin çıkarları savunulamayacaktır. Oysa toplumun bütün çıkar gruplarının örgütlenme yoluyla toplum hayatına katılabildiği durumlarda halk iradesi de denebilecek bir eğilimin ortaya çıkması kuvvetle muhtemel olacaktır.

Çıkar ve baskı gruplarının kavramsal boyutu bu çalışmada incelenmiştir. Ayrıca çıkar ve baskı grupları ile siyasal karar alıcılar arasındaki ilişkiler detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Her şeyden önce modern demokrasilerde insanlar yönetime daha aktif olarak katılmak istemektedirler. Çıkar ve baskı gruplarının bir işlevi insanlara yönetime katılım imkanı sağlamaktadır.

Günümüz yaşamında büyüklü küçüklü çok değişik fikirlere sahip toplumsal kesimler mevcuttur. Bir ülke ne kadar demokratik olursa olsun toplumdaki her kesimin parlamentolarda temsil edilmesini sağlayamaz. Çıkar ve baskı grupları bir yönüyle toplumsal kesimlerin temsilcisi olarak siyasal karar alma sürecine katılırlar. Böylelikle geniş toplumsal kesimlere temsil edilme imkanı doğmuş olur.

Çıkar ve baskı grupları üyelerinin ortak çıkarları doğrultusunda siyasal karar alıcıları etkilemeye çalışan kuruluşlardır. Üyelerin ortak çıkarları her zaman için maddi boyutta değildir. Sosyal ve ahlaki amaçlar için çalışan çıkar ve baskı grupları bir yönüyle tüm kamuyu ilgilendiren çalışmalar yapmaktadır. Örneğin tüm dünyada kara mayınlarının toplatılması neticede tüm insanlığın faydasıdır.

Örgütlü toplum, çağdaş demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Çıkar ve baskı grupları da örgütlü yapıları ile çağdaş demokrasilerin bir parçasıdır. Hatta

zaman zaman güçleri yüzünden eleştirilmişler ve demokrasiyi yozlaştırdıkları ileri sürülmüştür. Yine de çıkar ve baskı grupları örgütlü bir toplum ve yaygın bir demokrasinin gereği olarak kabul edilmelidir.

Çıkar ve baskı grupları bir yönüyle toplumsal iletişim kanallarıdır .Çıkar ve talep bütünleştirmesi yaparak çeşitli toplumsal kesimlerle siyasal karar alıcılar arasında iletişimi sağlarlar.

Çıkar ve baskı grupları siyasal karar alıcılara ekonomiden dış politikaya kadar çok çeşitli konularda uzman desteği sağlayarak sorunlara en uygun çözümün bulunmasına yardımcı olabilirler.

Çıkar ve baskı grupları ülkedeki istikrar ve sosyal uzlaşmaya katkı sağlayabilirler.

Çıkar ve baskı grupları demokrasilerin vazgeçilmez denge unsuru olan muhalefetle görevli siyasi partilerin yetersizliği durumunda yapacakları işlevlerle muhalefet görevini gerçekleştirebilirler.

Çıkar ve baskı grupları toplumda uzlaşma kültürünün oluşmasına yardımcı olabilirler. Çünkü her çıkar ve baskı grubu tüm çatışmalara rağmen diğer toplumsal kesimlerle bir uzlaşma gerçekleştirmek zorundadır.

Çıkar ve baskı grupları siyasal karar alıcıların uygulamalarını denetlerler. Bu yönleriyle kendi çıkarları ile kamu yararının kesiştiği ölçüde bu denetim faaliyeti kamu adına gerçekleştirilmiş olur.

Çıkar ve baskı grupları siyasi iktidarı ele geçirmeden siyasal karar alma sürecini etkileyen unsurlardır. Fakat çıkar ve baskı gruplarının siyasetle ilgilenmediği söylemi de gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü çıkar ve baskı grupları siyasal karar alma sürecinin

önemli aktörlerindendir. Diğer bir deyişle tüm çıkar ve baskı grupları iktidarı ele geçirme amacı olmayan fakat siyasetin içinde olan kuruluşlardır.

Çıkar ve baskı gruplarının faaliyetlerinin pek çoğu göz önünde icra edilmez. Başka bir deyişle bu faaliyetler kamunun dikkatinden uzakta gerçekleştirilir. Yine de bu durum çıkar ve baskı gruplarının kanun dışı olduğu anlamına gelmez. Zaman zaman rüşvet , tehdit gibi kanun dışı yöntemler uygulasa da çıkar ve baskı grupları kanuna uygun olarak kurulmuş yapılardır.

Her geçen gün demokrasiye olan ihtiyaç daha da artmaktadır. Özellikle modern demokrasilerde devletin demokratikliği önem kazanmakta ve hatta bir özlem haline gelmektedir. Oysa demokrasi bir özlem olmaktan çıkarılmalı ve yaşamın ta kendisi yapılmalıdır. Bir ülkede demokrasiyi yerleştirecek ve devletin demokratikliğini gerçekleştirecek olanlar ise tüm kesimleri ile bütün halktır. Çıkar ve baskı grupları da işte bu bütünün parçalarıdır.

Çıkar ve baskı grupları,siyasi partiler ile birlikte birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen iç içe geçmiş yapılardır. Bu yönüyle bakıldığında çıkar ve baskı grupları olmadan demokrasinin sağlıklı işleyemeyeceği bile söylenebilir. Burada önemli olan husus siyasi iktidarların çıkar ve baskı gruplarından gelen taleplerin ne kadarını karşılayacaklarıdır. Buradaki ölçü toplumsal adalet anlayışı ve kamu vicdanı olmalıdır. Siyasi iktidarlar çıkar ve baskı gruplarının taleplerini onların gücü oranında değil, aksine kamu çıkarının gerekleri oranında karşılamalıdır. Zaten siyasal karar alıcılar her kesimin çıkarlarını mümkün olduğunca karşılamaya çalışacakları, bunun yanında çıkar ve baskı grupları da birbirlerinin güçlerini kıracağı için ortaya çıkan bu eğilim çıkarların temsili bakımından bir denge oluşmasını sağlayacaktır.

Çıkar ve baskı grupları çok sesliliğin birer parçasıdır. Çok seslilik ise siyasi iktidarlarca uyumlu bir orkestra gibi yönetilmelidir. Çıkar ve baskı grupları da toplumlarda siyasi yönetilmezliğe yol açmamalı, bütün çatışmaların en sonunda bir uzlaşma ile son bulması gerektiği unutulmamalıdır.

Kısaca belirtmek gerekirse çıkar ve baskı grupları modern demokrasilerde çok önemli siyasal karar alma aktörlerinden bir tanesidir. Önümüzdeki dönemde hem dünyada hem de Türkiye’de daha yaygın ve daha etkin olacaklardır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. 1927 , Üç Medeniyet , İstanbul.
- Ahmad, F. 1996 , Demokrasi Sürecinde Türkiye , Çev.: Ahmet Fethi, Hil Yayın , İstanbul.
- Akbey, F. ve Saraç , Ö. 2005 , Küresel Yönetişim Ekseninde Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri , Türk İdare Dergisi , (446) .
- Akkaş , H.H. 2004 , Muhafazakar Düşünce ve Edmund Burke , Kadim Yayın , Ankara .
- Akşit , B. Ve Tabakoğlu , B. Ve Serdar , A. 2002 , Ulus – Devlet ve Cemaatçi Kültür Arasına Sıkışan – Gelişen Sivil Toplum , Dikmen , A. A. (ed.) Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Modernleşme , Türk Sosyal ilimler Derneği ve İmaj Yayınları, Ankara.
- Aktan , C.C. 1993 , Çıkar Grupları ve Rant Kollama , Amme İdaresi Dergisi , TODAİE, Ankara.
- _____, 1999 , Anayasal Demokrasi Anayasal İktisat , Yeni Türkiye Dergisi (30) , Ankara.
- _____, 2003 , Türkiye’de Güç Odakları ve Yozlaşan Demokrasi, Yasal Soygun , Ed.: C.C. Aktan ,Zaman Kitap , İstanbul , s. 305-310
- Aliefendioğlu, Y. 1999 , İnsan Hakları ve Sivil Toplum Örgütleri
<http://www.abchukuk.com/makaleler> (04.04.2006)
- Alkan , H. 1999 , Avrupa Birliği Karar Alma Süreçlerinde Baskı Grupları , Türk İdare Dergisi , (422) , Ankara .
- Alkan , H. Ve Öner , Ş. 2000 , Sivil Toplum – Devlet İlişkilerinde Baskı Gruplarının Rolü ve Türkiye , Türk İdare Dergisi (427) , Ankara.
- Apollonio , D.E ve La Raja , R.J. 2004 , Who Gave Soft Money ? The Effect Of Interest Group Resources on Political Contributions , The Journal Of Politics (66) , USA
- Arı ,T. 2004, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika , Alfa Yayıncılık , İstanbul.
- Aslan, S. ve Gül , C. 2004 , Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları , C.Ü.İ.İ.B. Dergisi Cilt.5 sayı 1 s.85-100

- Ay , H. 2003, Baskı Gruplarının Gücü ve Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi ,
Yasal Soygun , Ed. : C.C. Aktan , Zaman Kitap , İstanbul, s.185-230
Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı.
- Bayhan , V. 2002 , Demokrasi ve STÖ.'lerin Engelleri : Patronaj ve Nepotizm, C.Ü.
Sos.Bil.Dergisi (26) s.1-3, Sivas.
- Belge Net Web Sayfası , <http://www.belgenet.com./dava/yücedivan>, erişim 02.06.2006.
- Binderkrants , A. 2005 , Interest Group Strategies , Political Studies, (53) , USA.
- BM web sayfası , <http://www.un.org./geninfo> Erişim: 02.06.2006.
- Bolay . S.H. 1997 , Demokrasinin Felsefi Temelleri Üzerine , Yeni Türkiye Dergisi
(17) , Ankara .
- Bozkurt , Ö. 1998 , Gönüllü Kuruluş , Kamu Yönetimi Sözlüğü, Ed.: S.Sezen ,
TODAİE , Ankara .
- _____,1998 , Rüşvet , Kamu Yönetimi Sözlüğü Ed.: S.Sezen , TODAİE , Ankara .
- _____,1998 , Bürokrasi, Kamu Yönetimi Sözlüğü , Ed.: S.Sezen , TODAİE , Ankara .
- Burstein , P. Ve Linton A. 2002 , The Impact of Political Parties, Interest Groups and
Social Movement Organizations on Public Policy , Social Forces, The
University of North Carolina Pres , USA.
- Cardoso , F.H. 2005, Political Parties , Foreign Policy , (150) , USA , S.41-42
- Cemal , H. 1999 , Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım , Doğan Kitap, İstanbul.
- Çitçi , O. 1998 , Parti Örgütü , Kamu Yönetimi Sözlüğü, Ed.: S.Sezen , TODAİE
Ankara,s.199-201
- Çakmaklı, Ş.E. 2003 , Baskı Gruplarının Siyasal Partilerle İlişkileri , Yasal Soygun
Ed.: C.C.Aktan , Zaman Kitap İstanbul , s. 157-184
- Demir , Ö. ve Acar , M.2002 , Sosyal Bilimler Sözlüğü , Vadi Yayınları, Ankara.
- Duverger , M , 1993 , Siyasi Partiler ,Çev. E. Özbudun , Bilgi Yayınevi , Ankara.
- Dündar , C. 2006 , Özel Arşivinden Belgeler Ve Anılarıyla Vehbi Koç , Doğan Kitap ,
İstanbul .
- Ekici , M.S. ve Demir , M. 2003 , Rant Kollama Sürecinde Baskı Grupları , Yasal
Soygun, Ed.: C.C.Aktan , Zaman Kitap , İstanbul , s.231-256.
- Ergun, T , 1998 Yönetişim , Kamu Yönetimi Sözlüğü , Ed.:S.Sezen , TODAİE Ankara ,
s.274.

- Erkan , H. 2000 , Üçlü Uzlaşmalar , TİSK İşveren Dergisi , (Ağustos) , Ankara
- Ersoy A. 1999 , Bürokratik Anayasadan Demokratik Anayasaya , Yeni Türkçe Dergisi , (30) Ankara .
- Eryılmaz , B. 2004 Kamu Yönetimi , Erkan Matbaası , İstanbul.
- Fındıklı , R. 1989 , Yönetim Karşısında Denge unsuru Olarak Orta Sınıflar , Türk İdare Dergisi , (384) , Ankara .
- Gözler , K. 2005 , Türk Anayasa Hukuku Dersleri , Ekin Kitabevi, 3 ncü Baskı , Bursa .
- Hasgüler , M. ve Uludağ , M.B. 2004 , Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler , Paradigma Yayınevi , Çanakkale .
- Hennessy , P. 2000 , Pressure Groups : Their Role İn Developing The Law , Legaldade (12) , Australia .
- Gözübüyük , A.Ş. , 2006 ,Anayasa Hukuku , 14 ncü Baskı , Turhan Kitabevi , Ankara .
- Kahraman , H.B. 1995 , Sağ Türkiye ve Partileri , İmge Kitabevi , Ankara .
- Karpat , K.H. 2004 , İslamın Siyasallaşması , Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul .
- Keleş , R. 2004, Yerinden Yönetim ve Siyaset , Cem Yayınevi , 4 ncü Basım , İstanbul .
- Kettele , D.F. 2000, Yönetişimin Dönüşümü ; Küreselleşme , Yetki Devri ve Hükümetlerin Rolü, Çev. M.A. Özer , Sayıştay Dergisi (54), Ankara .
- Kır , Y. 1999 , 3 D , Demokratik Siyaset , Demokratik Devlet , Demokratik Toplum , Yeni Türkiye Dergisi (30) , Ankara .
- Kongar , E. 2000 , 28 Şubat ve Demokrasi , Remzi Kitabevi , İstanbul.
- Kutadgobilik , T. 2005 , TİSK'in AB Sürecine Katkıları , Hedefleri ve Önerileri , <http://www.tisk.org.tr/duyurular> , (19.04.2006)
- Kuzu , B. 1985 , Kamu Yönetiminde Baskı Gruplarının Rolü ve Memleketimizdeki Duruma Bir Bakış , İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (2) , İstanbul.
- _____,1999 , Demokratik Süreçte Nasıl Bir Anayasa ? Yeni Türkiye Dergisi , (30) İstanbul.
- Küçükömer , İ. 1963 , Politika Nedir? Cuntacılıktan Sivil Topluma , Ed.: Y.Yaman , Bağlam Yayınevi , İstanbul .
- Laçiner , S. 2004 , Dış Politikanın Değişen Doğası ve STK'ların Rolü , ÇOMÜ BİİBF Dergisi , Çanakkale .
- Mahalli Gazete , 2006, Kocatepe 23.04.2006 sayısı , Afyonkarahisar .

- Mardin , Ş. 2004 , Türkiye’de Toplum ve Siyaset , Ed.: M.Türküne . ve T. Önder İletişim Yayınları , 12 nci Baskı , İstanbul .
- Odabaş , U.K. 1999 , Niçin Devlet , Nasıl Anayasa ? , Yeni Türkiye Dergisi (30), Ankara .
- Oğuz , F. 2003 , Kamu Tercihi , Rant Arama ve Bürokrasinin Çıkması , Yasal Soygun , Ed.: C.C.Aktan , Zaman Kitabevi , İstanbul , s.119-138
- Onaran , O. 1998 , Karar Verme , Kamu Yönetimi Sözlüğü Ed.: S.Sezen , TODAİE Yayını, Ankara , s.140
- Özdağ , Ü. 1991 , Ordu-Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri) , Gündoğan Yayınları , Ankara .
- Parkinson , N. 1984, Siyasal Düşüncenin Evrimi , Çev.: M. Harmancı Remzi Kitabevi , İstanbul .
- Richardson , J. 2000 , Government , Interest Groups and Policy Change, Political Studies Association , (48) USA .
- Sabah Gazetesi , 2006 , TŞOF ilanı , 12.04.2006 sayısı , s.17.
- Sakal , M. , Tarihsiz , Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller , <http://www.canaktan.org>. (01.05.2006)
- San , C. 1998 , Devlet , Kamu Yönetimi Sözlüğü ,Ed. : S.Sezen , TODAİE Yayını , Ankara, s.64-65.
- Sander , O. 1989 , Siyasi Tarih , İlkçağlardan 1918’e , İmge Kitabevi , Ankara .
- Selçuk , S. 1997 , Dar Ufuklu Demokrasiyle Yetinmenin Bunaltıcı Dayanımlılığı , Yeni Türkiye Dergisi (17) , Ankara .
- _____ , 1999 , Adli Yılı Açış Konuşması , Yargıtay , Ankara.
- Siyasi Partiler Kanunu , 2820 sayılı , Kabul Tarihi : 22 Nisan 1983
- Tan , A. 2002, Politik Pazarlama, Papatya Yayınevi , İstanbul
- Tekeli , İ. Tarihsiz , Katılımcı Demokrasi , Sivil Ağlar ve STK’lar , <http://www.stksempozyumu.org/> (21.03.2006)
- Tichenor , D.J. ve Harris , R.A. 2005 , The Development of Interest Group Politics in America , Annval Review of Political Science , (8) , USA.
- Tisk Raporu , 2005 , Türkiye – AB Müzakereleri , Çalışma Grupları ve Etki Analizlerinin Önemi ile STK’ların Rolü , Tisk-İşveren Dergisi (Eylül) , Ankara.

- Turan , İ. 1986 , Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış , Der Yayın Üçüncü Baskı , İstanbul.
- Turgut , M. 1998 , Başkanlık Sistemi , Ordu ve Demokrasi Boğaziçi Yayıncılık , İstanbul .
- Tüsiad Basın Bülteni , 2004 , 24 Kasım 2004 tarih ve TS/Bas-Bül/04-104 Sayılı Bülten , İstanbul .
- Tüsiad Dernek Tüzüğü , 2001 , <http://www.tusiad.org./tuzuk.htm> (01.05.2006) .
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası , 1982
- Yorgancı , A.E. 2000 , Sivil Toplumun Tarihsel Evrimi , Tügiad Elegans Magazin (Yaz) , İstanbul .